

אחריו של עירלם

חודש
ניסן

גליון מורחב
כולל כל ההלכות הנחוצות
לפסח וחודש ניסן

ע"ש מרן שר התורה רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל

גליון חודשי | מס' 231 | ניסן תשפ"ב | מוקדש לעילוי נשמתו הטהורה של מרן שר התורה רבינו עובדיה יוסף ב"ר יעקב וגורג'יה זצוק"ל זיע"א

מעשה רב

משל ומשל

החזיר להם אותו בחיור. "מה קרה?", שאלו האורחים בתדהמה. ענה הרב: "בליל הסדר קראנו יחד בהגדה "כל דכפין ייתי ויפסח", שפירושו, כל הרוצה יבוא ויעשה הפסח עמו, איך ייתכן שאקח כסף על אירוח בליל הסדר, קחו את ספסכם בחזרה", האורחים הנדהמים לא יכלו להסתיר את פליאתם: "אם כן, מדוע הרב לקח את הכסף מלכתחילה?". ענה הרב: "פסח הוא חג החירות, רציתי שתרגישו בני חורין שאוכלים משלהם ולא משל אחרים, שתאכלו כאות נפשכם ללא כל בושה ומעצור, לכן לקחתי את הכסף". הרב קם מהשולחן בו הם ישבו, הניח את הכסף מתחת למפת השולחן ונפרד מהם בחיור. האורחים מחו"ל לא יכלו לעשות דבר, כי עבורם יום ראשון של חול המועד - הוא יום טוב שני של גלויות והכסף הוא מוקצה, כך שלא יכלו להחזיר אותו לרב. לא נותר להם אלא להתפעל על הגרישות לזולת ואהבת החסד של גדול בישראל.

(ע"פ האיש על החומה)

הקהה את שיניו

מספרים על הגאון **רבי יצחק אלחנן מקובנא** זצ"ל, שהיה חביב ומקובל על הבריות, ומקורב למלכות. כל היהודים אהבוהו והעריצוהו, ואף ה"משכילים" שבדור ההוא אשר חשבו את הרב ל"מתקדם" בגלל ה"כחא דהיתרא" שבספריו - כיבדוהו מאוד, סיפרו בשבח, ונשאו את שמו בהערצה.

פעם הוצרך הגאון לנסוע לפטרבורג הבירה, ובחזרתו לקובנה עברה הרכבת דרך עיר וילנא ונעצרה שם לרבע שעה. משראה אחד מן המשכילים יהודים רבים למאות, מצטופפים ליד התחנה, שאל לתומו פשר דבר. וסיפרו לו כי ברכבת זו נוסע רבי יצחק אלחנן בדרכו חזרה מפטרבורג לקובנה.

החליט אותו משכיל להכיר פנים אל פנים את רבי יצחק אלחנן, ועלה אל הרכבת, ומיד ניגש למחלקה הראשונה, ושאל למבקר הכרטיסים של אותה מחלקה: "איה מקום כבודו של רבי יצחק אלחנן רבם של היהודים?" הלה משך בכתפיו ולא ידע מה להשיב. ניגש למחלקה השנייה, ולא מצאו. ניגש למחלקה השלישית, שאל עליו, והראו לו יהודי אחד שמתפלל כשהוא מעוטף בטלית ומוכתר בתפילין, מגודל זקן עם פאות ארוכות.

המשכיל השתומם על כך, ולא האמין למראה עיניו ולמשמע אוזניו. בכל זאת המתין לו עד שיסיים תפילתו, התקרב אליו ושאל בשלומו, אולם לא היה יכול לעכל את הדברים בלבד, ופתח בשאלה: "רבי, אני סופר וחבר למשכילי היהודים, ולא פעם דיברנו אודות מר, בחשבנו שכבודו הוא בן הדור החדש שלנו, אבל עכשיו אני רואה שכבודו מתנהג כאחד היהודים מן הדור הישן נושן!"

החזיר לו רבי יצחק אלחנן בחיור קל על שפיתו: אני באמת מן הדור החדש, כבודו וחבריו אולי מן הדור הישן נושן, כמו שאנו רגילים לומר בהגדה של פסח: "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו!"

(ע"פ הגד"ש חזון עובדיה עמ' מב)

סנגורם של ישראל
ערב פסח פנה סנגורם של ישראל **רבי לוי יצחק מברדיטשוב**, לגוי אחד שהלך ברחוב: "תמכור לי בבקשה טבק". ענה הגוי בחשש: "זה אסור לפי החוק, המשרה תעצור אותי". אמר לו הרב: "אתן לך סכום נאה אם תמכור לי למרות החוק והמשרה". הגוי ראה את הכסף והסכים מיד.

אחר כך פנה הרב לילד יהודי שהלך ברחוב: "קח כסף ותביא לי בבקשה חמץ". "זה אסור - פסח!" קרא הילד היהודי.

"**אבל** אוסיף לך הרבה כסף אם תביא חמץ", המשיך הרב. הילד נחרד: "החמץ בפסח אסור בכל יראה ובכל ימצא, אז שום סכום של כסף לא יתיר את זה".

נשא רבי לוי יצחק מברדיטשוב עיניו לשמים ואמר: "ריבוננו של עולם, ראה כמה קדוש עמך ישראל. יש חוק כאן, יש גם משרה שעוקבת, והגויים מוכנים לעבור על כל אלו תמורת כסף. ואילו חמץ נאסר בפסח לפני אלפי שנים, כיום אין שוטר ולא מפקח שייאכף את הציווי הזה, ואף על פי כן לא מוכן שום יהודי ואפילו ילד קטן לעבור על מצוותיך, ראה ריבוננו של עולם איזה עם קדוש הם בניך ובנותיך".

(ע"פ תולדות קדושת לוי)

חמץ - צריך לבדוק קודם אצל עצמו

חתן צעיר ונמרץ התארח בבית הורי אשתו בליל הסדר ונחרד לגלות רגרג חיטה על צלחת המרק שלו.

הוא נחרד כולו: "איזה בדיקת חמץ עשו כאן, איך תתכן שענדויה כזאת?"

במקום נוצרה אי נעימות רבה. הדברים הובאו לפני רבה של ירושלים **רבי שמואל סלט** זצ"ל, הוא קרא לחתן ואמר לו: "חמץ יש לבדוק קודם כל אצלנו", אחר כך לקח את כובעו של החתן, ניער אותו היטב ומספר גרגרי חיטה נפלו מן הכובע, שאריות מן המנהג לזרוק חיטה על ראש החתן, האמת התבררה, והחתן הוריד ראשו ושתיק. את השיעור הזה שעל כל אדם לחפש את ה"חמץ" שלו ולא את של זולתו - זכרו בירושלים עוד שנים רבות.

(ע"פ הגד"ש אור המאיר)

כל דכפין ייתי ויפסח

ערב פסח בירושלים, הגיעו ארבעה אורחים מכובדים מחוץ לארץ, וביקשו להתארח בליל הסדר בביתו של הגאון **רבי יוסף חיים זוננפלד** זצ"ל, רבה של ירושלים. הרב והרבנית נענו בשמחה.

האורחים שלפו ארנקים והוציאו סכום נכבד עבור השתתפותם בליל הסדר. הרב נאות, ולקח בשמחה את הכסף, שולחן ליל הסדר של הרב זוננפלד באותה השנה היה עמוס בכל טוב. דברי התורה הנפלאים של הרב, השירה והקדושה, הפכו לילה זה לבלתי נשכח עבורם.

ביום ראשון של חול המועד, הפתיע אותם הרב זוננפלד כשהגיע למלון בו שהו. הרב הוציא מנסיו את הכסף שנתנו לו לפני החג,

ממצרים", כי גם במצרים לא זכו לגאולה אלא על ידי עשיית שתי מצוות: דם פסח ודם מילה, וכפירוש רש"י בפרשת בא, ואילו היו עושים גם המצוות הללו במחשבה בלבד, ולא באופן מעשי, גם הקדוש ברוך הוא היה מודד להם כמידתם, והיו נגאלים בדמיון ובמחשבה בלבד, והיו נשארים משוקעים במ"ט שערי טומאה ומשועבדים שעבוד גוף ונפש לפרעה, ולא היו נגאלים באופן מעשי. וזה שאמר: "ואילו היה שם", הרשע הזה, דתבר גזיז, "לא היה נגאל", כי היה מת בשלושת ימי החושך עם רשעים שהיו כדוגמתו. ורק אנו שהלכנו בתומונו לעשות את הכל להלכה למעשה זכינו לגאולה ממשית.

ואפשר להסביר עוד הדברים על פי משל: בכפר אחד חלה איש מסויים מבני הכפר במחלה ממארת, הוזעקו אליו בני הכפר, והמציאו לו תרופות ביתיות שונות, אך הכל לשווא, אז נאלצו להזמין רופא מומחה מן העיר הסמוכה. הרופא בא, ולאחר בדיקה קפדנית קבע את המחלה ואת הרצפט (מרישם) לאשת הכפרי, וציווה עליה לתת את הרפואה שש פעמים ביום, כפית אחת בכל שעתיים, ולמחרת יבוא לבקר את החולה שנית. והאישה הכפרית, שלא הבינה שעם הרצפט הזה צריכים לגשת לבית המרקחת ולקבל את הרפואה, לקחה את הנייר של הרצפט וגזרה אותו לששה חלקים, וכל חלק ממנו שמה בכוס מים חמים בכל שעתיים, ונתנה לחולה. למחרת ניגש הרופא שנית לבקר את החולה, לראות את מצבו, והשתומם לראותו במצב רע מאוד. שאל את האישה הכפרית: "האם נתת לחולה את הרפואה?" והיא ענתה בתום לב, שנתנה לו הכל עד גמריא. משיבשק הרופא להראות לו את הצלוחית של הרפואה, ענתה כי אין לה כל צלוחית, רק שגזרה את הנייר ונתנה לו אותו בכוס. פעם אחת בכל שעתיים, כמו שפקד עליה. ויצחק עליה הרופא, ויהתל בה לאמר: הוי פתאית! וכי תאמיני שהנייר הזה הוא מרפא? הרי רק מה שכתוב בו מרפא, והיא התרופה!

ההנמשל מובן מאיליו: כי כן הדבר אצל הרשע הפתי הזה שטוען "מה העבודה הזאת לכם?", שאינו צריך "לעשות" מה שכתוב בתורה, רק "לזכור" על ידי חזרות בפה בלבד, ועליו נאמר (משלי כז, כב): "אם תִּקְדָּשׁ אֶת הָאָוִל בַּמִּקְדָּשׁ תִּתּוֹךְ הַרְפִּיפוֹת בְּעֵלְי לַאֲסוּר מְעֵלְי אִנְלוֹתָ".

(ע"פ הגד"ש חזון עובדיה עמ' לב)

לא מספיק 'מאמין בלב' 'רשע מה הוא אומר: מה העבודה הזאת לכם'.

יש לבאר את שאלת הרשע על פי דברי החכם האלוקי הגאון מהר"י אלבו בספר העיקרים (מאמר ג פכ"א): כי יש הרבה אפיקורסים המכנים עצמם בשם "משכילים", הטוענים: מאחר שכל מעשה המצוות הוא בדרך כלל לחזק האמונה שבלב, כמו מצות ציצית ותפילין - שהם זכר ליציאת מצרים, וזכירת השבת ושמירתו - לזכור חידוש העולם ומעשה בראשית. אם כן, כשאנו מאמינים גם בלב זה, אין אנו צריכים יותר למעשה המצוות הללו, ודי בהשכלת המושכלות בלבד להתקרב אל ה' יתברך. ובאמת הבל יצפה פיהם, שהמצוות מצדי עצמם ומצד המעשה שבהם יש בהם עניינים גדולים מאוד, שיש בהם תכלית נכבד, גם בלעדי הטעמים הנ"ל. ולזה רמז קְּסָדָּךְ עֵינַי וְאֶשְׁמְרָה עֲדוּת פִּיךָ, שהתורה נקראת בלשון עֲדוּת, ככתוב (שמות כה, כא): וְאֶל הָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת הַעֲדוּת, וכו', לומר כשם שאנו מקבלים עֲדוּת מפי עדים על מעשה מסויים - חייבים אנו לקבל את דברי העדות כמשמעם וכפשוטם של דברים, ולא לעשות כוונות אשר לא עלו על ליבם, למשל, אם באו עדים והעידו בפני הסנהדרין: ראובן הרג את שמעון ביום פלוני ובמקום פלוני, ואחר כך באו עדים אחרים והזיזומו, אין אנו רשאים לפרש כוונת העדים הראשונים, שפירוש הרג את שמעון, היינו שגזל אותו ולקח פרנסתו, שהיה הוא כאילו הרגו, אלא צריכים לקבל העדות כמשמעה, ככתבה וכלשונו, ומקיימים: וְעֵשִׂיתֶם לוֹ כְּאִשֶּׁר נָמַסְתֶּם לְעֵשׂוֹת לְאָחִיו (דברים יט, יט), כן אנו צריכים לקבל דברי התורה הקדושה כמו עדות, ובהיות שנאמר בתורה (שם ג, ח): וְקִשְׁרֹתָם לְאוֹת עַל דָּךְ וְהָיוּ לְטַפְטֹפֹת בֵּין עֵינֶיךָ, אנו צריכים להניח תפילין ממש על היד ובין העיניים, ולא לפרש שהכוונה בדרך רמז, לומר שיש לקשרם על לוח לבו ולהאמין בלב, וכן לזכור ולשמור השבת בפועל, וכל האומר להיפך הרי הוא עובר בשאט נפש על דברי התורה, ואין לו חלק בתורת ה' עד כן אצל דבריו.

וזו היא כוונת שאלת הרשע: "מה קְּבִיבֹהָ הַזֹּאת לָכֶם?", למה לכם לטרוח באופן מעשי בעבודת הפסח המצה והמרור והחורוסת וכל דקדוקיהן, והרי אינם אלא זכר ליציאת מצרים, ואנו יכולים לומר בפה מלא "זכר ליציאת מצרים", מאה ואחת פעמים (שזוהי סגולה לזכירה) או יותר, או לערוך "תיקון כרת" ולשבת כל הלילה בליל שימורים זה, ולחזור בעל פה על סיפורי יציאת מצרים, או להסריט אותם במחזה מרהיב עין ותהיה לנו חוויה נפלאה, ולעולם אין צורך בכל ה"עבודה" מפרכת הזאת? **ולכן** בא המגיד להקהות את שיניו ואומר לו: "בעבור זה" עשה ה' לי בצאתי

ל' יום קודם לפסח

מן הראוי לשים נגד עיניו, מה שכתב מר זקנו הרב חסד לאברהם זלה"ה, כי בכל שנה שלשים יום קודם הפסח, **הקב"ה עושה לישראל משוא פנים ברוב חסדיו, ומתחיל להוציא נפשותם מהיכלות הטומאה מעט מעט, שיעור חלק אחד משלשים בכל לילה, באופן שבליכ ביעור חמץ - כל פושעי ישראל עומדים בפתח מהיכל החיצון מהני שיעור חלק א' מל' משיעור הכמות שהיו נכנסים ליל ל"א קודם הפסח, וליל פסח - אין נכנסים כלל ועיקר, וכולם פטורים ובני חורין (מרו) החידי"א ז"ל בספרו לב דוד).**

חודש ניסן

בניסן נגאלו, ובניסן עתידין להגאל (ראש השנה י"א).

"ראשון הוא לכם" - כביכול הקדוש ברוך הוא שנקרא ראשון שנאמר (ישעיה מ"ד, ו) 'אני ראשון ואני אחרון, וציון - מקום בית המקדש - נקרא ראשון שנאמר (ירמיה י"ב) 'כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו', ועשו נקרא ראשון שנאמר (בראשית כ"ה, כה) 'ויצא הראשון וגו', ומשיח נקרא ראשון שנאמר (ישעיה מ"א, כז) 'ראשון לציון הנה הגם', **בא הקדוש ברוך הוא שנקרא ראשון ויבנה בית המקדש שנקרא ראשון ויפרע מן עושה שנקרא ראשון ויבא משיח שנקרא ראשון בחדש הראשון, שנאמר החדש הזה לכם ראש חדשים וגו' (שמות רבה פרשה טו ס"א).**

וכן לעתיד לבא עתיד המקדש להבנות בניסן (מסכת סופרים פכ"ז ה"א).

והכי אמר רב האי [גאון]: שמעתי מפי חכמים כי תחיית המתים עתידה להיות בניסן, ונצחת גוג ומגוג בתשרי, ומשום הכי בניסן מפטירין העצמות היבשות, ובתשרי ביום בא גוג (טוא"ח ס"ח תצ).

כי ימים אלו יקרי הערך, שעה - ליום יחשב (ש"ת אבנ"א א"ח ס"ו ש"ל).

שמעתי מהרה"ק מוה"ר שמעלקי אבדק"ק ניקלסבורג, כי ל' הימים מראש חודש ניסן עד עשור לחודש - הם כנגד אות י' של אדנ"י. ארבעת ימי ביקור קרבן הפסח - כנגד אות ד'. ג' הימים מיום א' דפסח עד ערב שבועות - כנגד אות נ'. ויום א' דשבועות - כנגד אות א'. ואז נבנית המלכות - עד שמתגלית ב"אנכי ה' אלקיך" (עבודת ישראל - דברים).

החודש הזה לכם ראש חדשים וכו', הראשי תיבות גימטריא רמ"ח, ורצה לומר, שה החודש ניסן - הוא הכללות של רמ"ח איברים ול כל השנה. על כן העיקר הוא לקדש ולטהר האדם את עצמו, עם כל פרטי איבריו בזה החודש, ואז "ראשון הוא לכם" - הבורא ברוך הוא שהוא הראש וראשון, יהיה "לכם" - בעזרתכם, "לחדשי השנה" - לכל חדשי השנה כולה (באר משה).

העיקר שיכפול האדם שמירתו בזה החודש בכל מה דאפשר משום חטא ועון ואפילו מנדנד חטא הקל, ואז מחטא יהיה שמור בכל השנה כולה משום חטא ועון ואשמה ועל זה באה האזהרה בתורה הקדושה "שמור את חודש האביב" - שהוא חודש ניסן, שהוא אב י"ב - המקור והשושן לכל י"ב חודשי השנה, להיות שומר עצמו בגודל השמירה מעולה מחטא ועון (באר משה).

כי בימי הציון ועליית הקדושה - המה מסוגלים מאד לקנות בהם מדרגה וקדושה לעיונה, וחודש ניסן - הוא עליית הקדושה עד לאחת, ולזה בנקל יקנה בו אדם קדושה (נועם מגדים).

י"ב הימים הראשונים

קבלנו ש"ב ימי ניסן הראשונים - הם כח כללי ל"ב חדשי השנה, כל יום - רומז לחודש שלם. כן שמענו מכבוד אדמו"ר הרה"ק מוהר"ר מנחם מענדל מרימנוב זצ"ל, שזכי הראות יכולים להתבונן בכל יום אלו מאורעות יהיו בחודש שהוא כנגד היום ההוא. וכבוד אדמו"ר הרה"ק מוהר"ר יעקב יצחק - "החווה מלובלין", כתב ברוח קדשו בכל יום מה יהיה בכל חודש, כנוודע הדבר בפרסום לחבורתנו קודש. ובאותה השנה שנתבקש לישיבה של מעלה בט' במנחם אב, לא כתב אלא עד מנחם אב, והענין הוא בפרסום (אגרא דכלה פ"ר פקודי).

חג הפסח

על ידי 'חג המצות' - אתה זוכה לתיקון, ותזכה להיות 'עבד עברי' - היינו עבד לה' יתברך (חסד לאברהם).

אמר הרה"ק מסלונים זצ"ל: פס"ח - בגימטריא נצ"ח, כמו דאיתא מהאר"י ז"ל, וענינו, כי הזמן מסוגל לצנח בו את היצר שבקרבנו (תורת אבות).

והנה על פי זה נצטוונו בחג הפסח בכל הענינים שנצטוונו לזכר יציאת מצרים, כי בהיות התיקון ההוא תיקון גדול מאד שנתקנו בו וכמש"ל, הוקבע שבשוב תקופת הזמן ההוא יאיר עלינו אור מעין האור שהאיר אז, ותחודש בנו תולדת אותו התיקון, ועל כן נתחייב באותם הענינים כולם (ד"ר ה' לרמח"ל ז"ל ח"ד פ"ז).

ענין החמץ והמצה הוא, כי הנה עד יציאת מצרים היו ישראל מעורבים בשאר האומות גוי בקרב גוי, וביציאתם נגאלו ונבדלו. והנה עד אותו הזמן היו כל בחינות גופות בני האדם חשוכות בחושך וזוהמא שהיה מתגבר עליהם, וביציאתם נבדלו ישראל ונזמנו גופותם ליטהר ולהזדמן לתורה ולעבודה. ולענין זה נצטוו בהשבתת החמץ ואכילת המצה. והיינו, כי הנה הלחם שהוכן למזון האדם - הוא משתווה באמת אל המצב הנרצה באדם, וענין החימוץ שהוא דבר טבעי בלחם לשיהיה קל העיכול וטוב הטעם, הנה גם הוא נמשך לפי החוק הראוי באדם, שגם הוא צריך שיהיה בו היצר הרע והנטיה החומרית. אמנם לזמן מיוחד ומשוער הוצרכו ישראל להמנע מן החמץ וליזון ממצה, להיות ממעטים בעצמם כח היצר הרע והנטיה החומרית, והגביר בעצמם ההתקרבות אל הרוחניות. ואולם שיוזנו כך תמיד - אי אפשר, כי אין זה הנרצה בעולם הזה, אך הימים המשוערים לזה ראוי שישמרו זה הענין, שעל ידי זה יעמדו במדרגה הראויה להם. והנה זה עיקר ענינו של חג המצות. ושאר מצוות הלילה הראשונה, כולם ענינים פרטים מקבילים לפרטי הגאולה ההיא (ד"ר ה' לרמח"ל ז"ל ח"ד פ"ח).

מכח קרבן הפסח - נשפע על הנפש כח להשביט השאור מנפשו בקדושת אכילת המצה. וגם בדרותינו אלה - שאין לנו מקדש להקריב הפסח, הקיוויו של כל נפש ישראל אשר מצפה לזה, שאם היה ביכולת - בכל לבו ונפשו היה מוכן להקריב הפסח, הרי זה נחשב לפני ה' יתברך כאילו הקרבנו הפסח, להיות נשפע קדושתו זאת עלינו כמאז, ורחמנא ליבא בעי (פרי צדיק).

א"ז מו"ר הרה"ק רבי אלימלך מגרודזינסק זיע"א, אמר בשם הא"ל היהודי הקדוש זיע"א: שמוגיש בעצמו ההבדל בין לפני הפסח לאחר הפסח, כמו ההבדל שיש בין יהודי לאינו יהודי (אמונת ישראל)

שמו של החודש

בתורה לא נזכרו שמות החודשים, אלא רק מספרים "החודש הראשון" וכו' (רמב"ן, שמות ב, ב). שמות החודשים "ניסן", "אייר", וכו', עלו עמנו מבבל לאחר חורבן הבית הראשון (ירושלמי, פ"א דר"ה ה"ב).

בנביאים שעלו מבבל, מצאנו שהזכירו את שמות החודשים, כגון בספר זכריה (א, ז) נזכר חודש "שבט", וכן בספר עזרא (ו, טו) נזכר חודש "אדר", וכן בספר נחמיה (א, ב; ג, ב) נזכרו החודשים "כסלו" ו"ניסן", וכן במגילת אסתר (ט, ג; ט, ד) נזכרו החודשים "טבת", "אדר", ו"ניסן", ועוד. (ועי' במפרשים על שמות פ"ב, שהאריכו בה). ובוודאי שמות החודשים נתקבלו גם כן מסיני, אלא שהיו בבחינת תורה שבעל פה (בני יששכר, מאמרי חודש ניסן, מאמר א), ויש טעם לכל השמות של החודשים, למה נקרא כך, זה ניסן וזה אייר, וכן כולם (מאמר עינים פ"ר תרומה).

הטעם שנקרא חודש 'ניסן'

וטעם החודש 'ניסן' למה נקרא כך, הוא: מפני שחודש זה הוא חודש של ניסים נגלים מוגבהים למעלה מן הטבע והשכל, חודש אשר הוא מוכן לניסים מששת ימי בראשית, ל"ל שְׁמַרְיָם הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא הַלַּיְלָה הַזֶּה לַיהוָה שְׁמַרְיָם לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם - לגאלנו בגאולה העתידה במהרה בימינו (בני יששכר, מאמרי חודש ניסן, מאמר א אות ז).

צירוף שם הוי"ה של החודש

מובא בספרים הקדושים, שלשם הוי"ה ב"ה - יש י"ב צירופים, כנגד י"ב חודשי השנה, לכל חודש צירוף אחר (עי' בריקאנטי פ"ר תצוה ד"ה ועשית, וברגל ישרה מער"י אות ו). והצירוף של חודש 'ניסן' - הוא הו"ה, ויוצא מראשי תיבות של הפסוק (תהלים צ"ה, יא) "שְׁמַחוּ הַשָּׁמַיִם וְתִגַּל הָאָרֶץ" (בני יששכר מאמרי חודש ניסן מאמר א, וע"ש רמזים נפלאים בה).

האות שכנגד החודש

כתוב בספר יצירה (פרק ה), שיש י"ב אותיות פשוטות, (דהיינו שלא שייך בהן דגש ורפי, מלבד שלש אותיות נוספות שלא שייך בהן דגש ורפי, והם: א' מ' ש', שאינן נקראות אותיות פשוטות, אלא שלש אותיות - קהלת יעקב ערך מו), ואלו הן: ה' ו' ז' ח' ט' י' ל' נ' ס' ע' צ' ק'. ובאלו האותיות צר הקב"ה י"ב מזלות בעולם, וי"ב חודשים בשנה, וי"ב מנהיגים בנפש. ובאות ה' - יצר הקב"ה את מזל 'טוה' בעולם, ואת חודש 'ניסן' בשנה, ואת רגל ימין בנפש. עיין שם.

השבט שכנגד החודש

כתוב במדרש (תנחומא, ויחי טו), שכל חודש מ"ב חודשים - הוא כנגד אחד מ"ב השבטים, (אך לא כתוב שם מהו הסדר), וכתבו המקובלים, שהסדר הוא לפי סדר הגלים (שערי אורה שער ה, ופרי צדיק ל"ח כסלו אות ב בשם האר"י ז"ל), ולפי זה, חודש 'ניסן' - הוא כנגד שבט 'הודה' (שערי אורה פ"ח), וחודש זה הוא מלך לחדשים, החודש הזה ל"כ"ם ראש חדשים, ל"כ"ם אותיות מל"ך, על כן הוא ראש השנה למלכים, ושייך לשבט יהודה - שממנו הוא חוסר המלכות (בני יששכר, מאמרי חודש ניסן, מאמר א).

מזלו של החודש

כאמור מספר יצירה (פרק ה), מזלו של חודש 'ניסן' - הוא מזל 'טוה'. ואף שאמרו רבותינו (שבת קנ"ג) "אין מזל לישראל", היינו שישאל על ידי מעשיהן בתורה - הופכים שפיסת המזל לכל אשר יחפצו, אבל על כל פנים בתולדה יש להם מזל (בני יששכר שם אות ב).

קצת על בני מזל 'טוה'

ילידי מזל טוה - מאופיינים בשאפתנות, יוזמה, פעלתנות, והתלהבות. תכונות אלו הן המרכזיות בחייהם.

הטלאים - אוהבים לרוץ בכל דבר, הם בעלי מרץ בלתי נדלה, בעלי דינמיקה. ההופעה של בני מזל טוה - סוחפת, הם תמיד במרכז הענינים, ויש להם את הדחף להראות ולהיות מורגשים. הם תמיד מפגינים את נכוחותם וחושבים שאי אפשר בלעדיהם.

לבני מזל טוה - יש את היכולת להלהיב ולמשוך אחרים ליוזמתם. הם בעלי יוזמה, רוצים לחיות בקצב מהיר וזקזק, אוהבים להיות ראשונים בכל דבר, אך לא מקפידים לסיים כל דבר שהתחילו.

הם תוססים, ומדברים ישר לגופו של ענין (דוגרים). אוהבים עצמאות. ציניים מטבעם. חסרי רגישות וחסרי מעצורים. הם נפגעים מהר, וסולחים מהר.

הם בעלי חוש הומור, אוהבים לצחוק גם על עצמם. מאידך, יש להם נטיה להתבכיינות גם ללא הצדקה. לטלה אסור להיות עצוב. הם אינם מרגישים טוב במחיצת אנשים חלשים, אלא רק עם החזקים. הם מפגינים בטחון עצמי כלפי חוץ, אולם פנימה הם חסרי בטחון.

בני מזל טוה - חסרי סבלנות, ספונטניים, בעלי אומץ וגאווה. הם רצים קדימה ולא מתחשבים בקצב של הזולת, דבר המקשה לפעמים על האנשים החיים במחיצתם. הם מסוגלים להטיל את כל העומס על אדם אחד, ולהתלונן ש"אין עם מי לדבר". הם רוצים שכל רצונם יתבצע תיכף ומיד. הם נרגעים רק בשנתם, אוהבים לישון ומודים בכך.

יש להם עין טובה, ואינם קטנוניים. הם אוהבים נסיעות לכל מקום, מחפשים חידושים, אוהבים אתגרים, ומוכנים להיות ראשונים בכל דבר חדש, בעיקר בישוב חדש.

הם בעלי הגיון יותר מאשר רגש. בעלי אינטליגנציה גבוהה, ויש בהם חריפות שכלית. אוהבים ללמוד ולהתקדם, ויש בהם פעילות רוחנית.

על בני מזל טוה לקחת שלשה דברים לתשומת לבם ולהתרכז בהם: א. לשמור על יתאום בין החומר לרוח. ב. להתרכז במה שהם עושים ולא להתפזר. ג. להביא את מעשיהם לידי גמירה.

(מתוך הספר "לגלג המולות" בהסכמת גדולי ישראל)

מהלכות חודש ניסן + שואלין ודורשין

א. שואלים בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום (שלחן ערוך סי' תכט ס"א), ומתחילים מיום הפורים עצמו (משניב סק"ב, וכה"ח סק"ה, וחז"ע עמ"א). אולם אין זה חיוב גמור, ומותר לכל תלמיד חכם להמשיך בלימודו במקום שילבו חפץ, ואין דין זה אלא להחשב "שואל כענין" – שמקדימים להשיב לו לפני השואל בעניינים אחרים (כן דעת הרב יעקב אומר ח"ב חא"ח סי' כב. ושם דחה דברי המשניב בבית"ל סי' תכט סוד"ה שואלין, שכתב, דבית המדרש בחבורות בודאי יש חיוב ללמוד שלשים יום קודם). ומכל מקום מצוה רבה על כל איש ישראל לקבוע לו מעט זמן בכל השלשים יום שקודם לפסח – ללמוד ולשנן את הלכות הפסח, ובפרט הרבנים המורים הוראות לציבור ומוסרים שיעורי תורה לרבים – חובה קדושה עליהם לחזור ולשנן הלכות אלו למען ידעו להשיב לשואליהם דבר ה' זו הלכה (ש"ע הרב ס"ג, ומשניב סק"ב, וכה"ח סק"ה, וחז"ע עמ"א). ולכל הדעות בחג הפסח עצמו – יש חיוב גמור מתקנת משה רבינו ע"ה לעסוק בהלכות הפסח (מגילה לב. ומשניב סק"ה, וכה"ח סק"ה, וחז"ע עמ"א).

ב. גם אם אדם למד את הלכות פסח בשנים עברו, ישוב ללומדם בכל שנה, מפני שהשכחה מצויה. ועוד טעם יש בזה, שכל הלומד הלכה – בורא מלאך השומרו שלא יכשל בה (מאמר מרדכי פ"ב ה"ד).

תחנון, צדקתך, ולמנוחה

ג. אין אומרים תחנון בכל חודש ניסן, מפני שכל החודש הם ימי שמחה לישראל (שלחן ערוך סי' תכט ס"ב, וחז"ע עמ"ב). וכן אין אומרים 'צדקתך' בשבת במנוחה (ש"ע שם). ומנהג הספרדים שאין אומרים בו מזמור 'יענך ה' ביום צרה', וכן 'תפלה לדוד' (כה"ח סק"מ, וחז"ע עמ"ח). אבל האשכנזים אומרים בו מזמור 'יענך ה' ביום צרה', מלבד ערב שאין אומרים אותו (רמ"א שם).

תענית

ד. אין גוזרים תענית על הציבור בכל חודש ניסן (שלחן ערוך סי' תכט ס"ב). אבל תענית יחיד – מותר להתענות בו (משניב סק"ט בדעת מרן). וכן הוא מנהג הספרדים, שמתענים בחודש ניסן תענית יחיד, כגון על אב ואב וכדומה, מלבד ראש חודש ניסן ושבעת ימי הפסח – שאין מתענים בהם. וטוב להחמיר שלא להתענות גם באיסרו חג (חזון עובדיה עמ"ה והלכה). אבל מנהג האשכנזים שלא מתענים אפילו תענית יחיד בכל חודש ניסן (רמ"א שם, ומשניב סק"ט). ומכל מקום תענית חלום – מותר להתענות בו לכולי עולם (רמ"א שם), ואין צריך למיתב תענית לתעניתיה (משניב סק"י, וכה"ח סק"לח).

הספד

ה. אין מספדין בחודש ניסן אלא לחכם ואפילו שלא בפניו (שלחן ערוך סי' תכט ס"ב, וחז"ע אבולת ח"א עמ"א). ובזמנינו שרוב ההספד עוסק בהזכרת מדותיו הטובות של הנפטר, שממנו יראו וכן יעשו, יש להקל להספיד כל אדם כשר, ולעורר הציבור לתשובה שילמדו ממדותיו הטובות (ש"ת משנה הלכות ח"ו סי' רט, וחזון עובדיה אבולת ח"א עמ"א, וספר יקרא דחיי סי' כה ס"ו).

ציודק הדין

ו. מנהג שלא אומרים "ציודק הדין" בכל יום שלא אומרים בו תחנון (רמ"א ב"י תכ. ושלחן ערוך ב"י"ד סי' תא סק"ט טו, וחזון עובדיה אבולת ח"א עמ"א), ולפיכך אף בחודש ניסן אין אומרים "ציודק הדין" (רמ"א ב"י תכט ס"ב). אמנם על חכם בפניו – אומרים ציודק הדין בכל הימים אפילו שאין אומרים בהם תחנון (חזון עובדיה אבולת ח"א עמ"א).

הזכרת נשמות

ז. מנהג האשכנזים שאין מזכירים נשמות (השכחה) בכל חודש ניסן (משניב ס"ה רפד ס"ק יח, וסי' תכט סק"ח). אבל הספרדים מנהגים לעשות השכחה בכל חודש ניסן (שיורי כנסת הגדולה סי' תכט בהגה"ט אות ד, וכף החיים סי' כד. וכן מבואר בש"ת רב פעלים ח"ד חא"ח סי' לה).

עליה לקברים

ח. יש נוהגים שלא ללכת לבית הקברות בכל חודש ניסן (ענין בש"ת מלמד להועיל ח"ב סי' קמה, ובמאמר מרדכי פ"ב ה"ח). אבל רוב העולם נוהגים להקל בזה, ללכת לבית הקברות בימי השבעה והשלשים והשנה אפילו בימי ניסן (מלבד ימי הפסח עצמם וחול המועד – שבהם אין עולים על הקברות), רק שיוהרו שלא להספיד את הנפטר ושלא לבוא לידי כבי' (ספר יקרא דחיי סי' יב סמ"ג, וגשר החיים פכ"ט אות ה, וילקוט יוסף אבולת מהדו' תשס"ד סי' סכ"ז). ומכל מקום קברות צדיקים המנהג פשוט להקל בזה אפילו בימי חול המועד (יקרא דחיי סי' יב סמ"ג, ופסקי תשובות סי' תכט אות ד).

תיקון הצות

ט. אין אומרים 'תיקון רחל' בכל חודש ניסן, אלא אומרים רק 'תיקון לאה', מלבד ימי הפסח עצמם וחול המועד שלו – שאין אומרים גם תיקון לאה (כן איש חי ש"א פ"י וישלח ה"ז, כף החיים סי' א ס"ק יג, ועני' בס' אורח חיים למרן הגרי"ח ז"ל בהל' ספירת העומר כ"ה, שכתב טעם הדבר ע"פ הסוד). ובשנת השמיטה בלאו הכי אין אומרים תיקון רחל בארץ ישראל, אלא רק תיקון לאה (כף החיים סופר סי' א ס"ק יב).

קמחא דפסחא

י. מנהג קדום מזמן חכמי התלמוד לקנות חטים ולחלקן לעניים לצורך הפסח (ירושלמי פ"א דביב ה"ד, והביאורו הראשונים להלכה, ומהם: המרדכי בפ"ק דביב סי' תעז, והאור זרוע ח"ב סי' רנה, ורבינו ירוחם נ"ב ח"ב דק"ג ע"ג, ובפסקי הרקאנטי סי' קנה, ובמנהגי מהר"ל דיני' ל' יום קודם לפסח אות ז, ועוד רבים וכן פסקו הרמ"א ב"י תכט ס"א, והמשניב סק"ו, וכה"ח ס"ק טז, וחז"ע עמ"רנב). והאור לציון ח"ג פ"ה אות א, והמאמר מרדכי פ"ב ה"כ-כג, ועוד). ובזמנינו המנהג ליתן מעות לעניים לצורך הפסח (חוט שני פסח פ"א סק"ב, וקש"ע ילקוט יוסף סי' תכט ס"ח, ומאמר מרדכי פ"ב הכ"ב). ושיעור הנתינה – צריך להעריך כל אחד כפי ממונו, איש איש ככרכת ה' אשר נתן לו (משניב סק"ו, כה"ח ס"ק טז, וחז"ע עמ"רנב). ורשאי ליתן לזה ממעות מעשר כספים (הגרש"ז אור"ח ז"ל בס' הליכות שלמה פסח פ"ב דבר הלכה אות ג, והגר"ב קרליץ שליט"א בס' חוט שני פסח פ"א סק"ב). ומצוה זו – היא הפתח לגאולתינו ולפדיון נפשנו (חז"ע עמ"רנב). ואלו המשתמטים שלא ליתן לזה – יש עונן בידם, כיון שהוא מנהג קדום, ועיני העניים נשואות לזה (משניב סק"ו, וכה"ח ס"ק טז).

פרשת הנשיאים

יא. מנהג טוב לקרוא מראש חודש ניסן את פרשת הנשיאים (בפרשת נשא, ונדפס בסידורים), בכל יום – פרשת הנשיאים של אותו היום, וביום י"ג בניסן – קוראים את ארבעת הפסוקים הראשונים של פרשת בהעלותך (משניב ס"ה תכט סק"ח, כה"ח ס"ק כב, וחז"ע עמ"א). כי כל נשיא ונשיא – היה לו סודות גדולים אשר המשכיו שפע הרוחניות כל אחד לשבטו כל ימי עולם, ובקריאת הפרשה – הוא מעורר קדושת היום (הרב כף החיים ס"ק כב).

יב. לאחר קריאת פרשת הנשיאים, טוב שיפריש בכל יום ג' פרוטות לצדקה, לעילוי נשמות קרוביו ושאר כל נשמות מתי ישראל, ועל ידי זה יעשה חסד עם המתים ועם החיים, שהג' פרוטות הללו – הם כנגד שני של הנפטרים, ותחת יום השבת – יפריש ביום ראשון. ובי"ג ימים – יהיו בידו ט"ל פרוטות – כנגד ט"ל אורות, וביום י"ד יוסיף עוד ג' פרוטות – ויהיו בידו מ"ב – כנגד שם מ"ב, ועליהם יוסיף עוד ג' פרוטות – ויהיו בידו מ"ה – כנגד שם י"ד ה"א ו"א ה"א, ויזכה להעלותם אפילו לעומדים בגלגול בהמה או בעופות או בעשב השרה (מעשה הצדקה סי' לו, קב הישר פרק צא, מועד לכל חי סי' א אות ה, אורח חיים דיני חודש ניסן ה"ב, וכף החיים סי' תכט ס"ק לג).

הלכות ברכת האילנות + הברכה

יג. הרואה בימי ניסן אילנות מלבליים (דהיינו שמצויין פרח), תיקנו חז"ל שיברך על ראייה זו "ברכת האילנות" (ברכות מג: וטושי"ע סי' רכו), והיא ברכה יקרה

וחשובה מאד, וצריך כל אדם להשתדל ולחזר אחריה (פסקי תשובות אות א, וחזון עובדיה עמ"כה).

מקומות שהפריחה בחודש אחר

יד. ימי ניסן שאמרו – לאו דוקא הוא, אלא שדיברו חכמים בהווה, שברוב המקומות פריחת האילנות היא בחודש ניסן. אבל במקומות שהאקלים שונה, ופריחת האילנות היא באלול או בתשרי, יברכו "ברכת האילנות" בזמן פריחת האילנות במקומם (משניב סי' רכו סק"א, ש"ת מנחת יצחק ח"י סי' טז, פסקי תשובות סי' רכו אות ב, חזון עובדיה עמ"כה, והלכה ברורה סי' רכו ס"ו).

להקדים או לאחר

טו. במקומות שצריך פריחת האילנות היא בימי ניסן (כמו בארץ ישראל), לכתחילה צריך להקדים לברך דוקא בחודש ניסן, ולא יקדים לברך לפני ניסן, וכן יזהר שלא לאחר אחר שעבר ניסן. אבל בדיעבד שכבר עבר חודש ניסן ועדיין לא בירך, רשאי לברך בשם ומלכות אף בחודש אייר כל זמן שרואה אילנות מלבליים. וכן במקרה שהקדימו האילנות לפרוח בחודש אדר (וכגון בשנה מעוברת), וחושש שאם ימתין עד ניסן לא ימצא שוב אילנות מלבליים, רשאי לכתחילה לברך בשם ומלכות בחודש אדר (משניב סי' רכו סק"א, ש"ת השיב משה סי' ה, בירך את אברהם ד"ק רע"ב, ש"ת בצל החכמה ח"ו סי' ט, פס"ת אות ב, ברכת ה' ח"ד פ"ד אות לא, וחז"ע עמ"כה, ה"ב סי' ו, ועוד רבים).

בציבור

טז. ישתדלו מאד לברך "ברכת האילנות" בציבור של עשרה אנשים או יותר, שברוב עם הדרת מלך, וגם בשביל שיוכלו לומר קדיש לאחר הברכה, שיש בזה עילוי גדול לנשמות. וטוב שחמד יברך קדיש רם, והשאר יאמרו אחריו בלחש (אחד אלפים ס"ק כג, מועד לכל חי סי' א ס"ו, אורח חיים ה"ה, כה"ח סק"י, פס"ת אות א, וחז"ע עמ"יב, וה"ב סכ"א).

זריזין מקדימין

יז. לכתחילה יודרו לברך "ברכת האילנות" מיד בראש חודש ניסן, מפני שזריזין מקדימין למצוות, ומעלת "זריזין מקדימין" עדיפה ממצלת "ברוך עם", ולכן אין לדחות הברכה ליום אחר בשביל לברכה בציבור. הילכך, אדם יחידי ההולך בדרך ועובר במקום שיש אילנות מלבליים – יברך מיד, ולא ידחה את הברכה ליום אחר בשביל לברכה בציבור. אבל אם דוחה את הברכה כדי לברך בציבור באותו יום עצמו, וכגון שבדרכו לבית הכנסת עובר במקום שיש אילנות מלבליים, ודוחה את הברכה כדי לברך לאחר התפילה עם הציבור, הרי זה שפיר דמי (א"ח ה"ה, חז"ע עמ"כד, ה"ב ס"ה, וע"פ מה שביארנו בס' באריכות בספר "ההלכה שבפרשה" פרשת וירא).

ראיה ראשונה

יח. לכתחילה צריך לברך "ברכת האילנות" מיד בפעם הראשונה שרואה אילנות מלבליים בחודש ניסן, (ולכן אם רוצה לברך לאחר התפילה עם הציבור, לא יסתכל בדרכו על אילנות מלבליים, שאם יראה – צריך לברך מיד) (משניב סק"ה ושעה"צ סק"ה, כה"ח סק"י, וחז"ע עמ"כד, פס"ת אות ז, ה"ב ס"ה, ועוד), אבל בדיעבד שלא בירך בראייתו הראשונה, רשאי לברך כשרואה פעם אחרת – כל זמן שהאילנות עדיין מלבליים, דהיינו שעדיין יש פרחים על האילן אפילו שכבר התחילו לגדול חלק מהפירות. אבל אם כבר נפלו כל הפרחים, אפילו שעדיין לא גדלו הפירות, לא יברך בשם ומלכות, וטוב שיברך בלי שם ומלכות – ויהרהר שם ומלכות בלבד (שלחן ערוך סי' רכו, כה"ח סק"ט, א"ח ה"א, חז"ע עמ"כו, ה"ב ס"ה וס"ה, ועוד).

בשבת ויום טוב

יט. מן הדין מותר לברך ברכת האילנות בשבת או ביום טוב. אלא שמיהות טוב אמתאפשר לו לברך בימות החול, ואין חשש שיפסיד את הברכה, עדיף שיעשה כן (פס"ת אות ג, וחז"ע עמ"כ, ה"ב ס"ב, ועוד רבים). אולם כשחל ראש חודש ניסן בשבת, עדיף יותר לברך בשבת ברוב עם מאשר לדחות

את הברכה לימות החול, נמפני שמרוויח בזה מעלת זריזין מקדימין ומעלת ברוב עס', וגם מציל הרבה אנשים שלא ישכחו לברך לאחר [מכון] (מכמבאר בפסקי תשובות סי' רכו אות ג, ובליקוט יוסף קש"ע סי' שלו סי"ח. וכן היה מנהגו של מרן הראשון לציון מופת הדור הגאון רבינו עובדיה יוסף זצ"ל, לברך ברכת האילנות בשבת כאשר חל ר"ח ניסן בשבת, וכמו שכתב בעצמו בספרו חזון עובדיה פסח סוף עמוד כג).

מחזון לעיר

כ. טוב ונכון לברך ברכת האילנות על אילנות הנמצאים בגינות ופרדסים שמחוץ לעיר (ברכ"י סק"ב, מל"ח סי' א ס"ו, כ"ח סק"א וסק"ג, ועוד רבים), אבל אם מאיזו סיבה לא מתאפשר לו לצאת מחוץ לעיר, רשאי להתחילה לברך על אילנות הנמצאים בתוך העיר, ולא ידחה את הברכה משום כך. וכל שכן במקום שיש חשש ביטול תורה, יברך להתחילה על אילנות שבתוך העיר (מל"ח שם, רב פעלים ח"ג ח"א ח"ט ט, חז"ע עמ' יב, ה"ב סי"ג, ועוד).

כמה אילנות

כא. לכתחילה צריך לברך על שני אילנות מלבליים אפילו הם מאותו מין, ומצוה מן המובחר לברך על הרבה אילנות ממינים שונים. אולם במקום צורך, רשאי לברך אף על אילן אחד (א"ח ה"ט, כ"ח סק"ב, פס"ת הערה 9, חז"ע פסח עמ' יד וחז"ע ברכת עמ' תנח, ה"ב סי"ט, ועוד רבים).

סוג האילן

כב. אין לברך ברכת האילנות אלא רק על אילנות המוציאים פירות הראויים למאכל (ואפילו שאין בפרותיהם ריח טוב), אבל על אילני סרק שאינן מוציאים פרי, או אפילו מוציאים פרי אבל אינו ראוי לאכילת אדם - לא יברך עליהם (משני"ב סק"ב, כ"ח סק"ב וסק"ג, יא, חז"ע עמ' יג, ועוד). אולם אילנות המוציאים פירות שאינן ראויים לאכילת אדם, שהן, אבל על ידי ביטול או המתקה נעשים ראויים לאכילה, כגון עשיל לימונים על אילנות המוציאים מיני תבלין (כמו פלפל וכדומה), אפשר לברך עליהם לכתחילה (ערב פסח דכ"ב ע"א, לקט הקציר עמ' קצו, חז"ע פסח עמ' יג וחז"ע ברכת עמ' תנח, ברכת ה' ח"ד פ"ד אות לב, והלכה ברורה סי"ט).

כג. אילני מאכל המוציאים פירות רק לאחר זמן, כגון אילני החורב וכדומה, מותר לברך עליהם לכתחילה כאשר הם מלבליים (ש"ת להורות נתן ח"ה סי' ט, פס"ת אות ה, וה"ב סי"ט).

כד. אילנות שאינן מוציאים פירות הראויים למאכל, אפילו מוציאים פרחים שיש בהם ריח טוב, אין לברך עליהם ברכת האילנות (הלכה ברורה סי' רכו סי"ט).

כה. אילנות מלבליים הגדלים בעציצים, או בחממות, או במצעים המנותקים מן הקרקע, מותר לברך עליהם ברכת האילנות (פסקי תשובות סי' רכו אות ה, והלכה ברורה שם סי"ט), אבל אילנות הגדלים על מים - אין לברך עליהם ברכת האילנות (הלכה ברורה שם).

כו. ענף תלוש אפילו יש בו פרחים מלבליים - אין לברך עליו ברכת האילנות, כיון שאינו עתיד להוציא פירות (ש"ת צ"ח אילנות ח"ב סי' כ, ש"ת להורות נתן ח"ה סי' יא, פס"ת אות ה, חז"ע עמ' י, וה"ב סי"א).

כז. אין לברך ברכת האילנות על מיני ירקות או זרעים, אף שהם מוציאים פרחים לפני שמוציאים פירות, שברכה זו נתקנה רק על אילנות (פמ"ג א"א סק"א, עירוש"ש סי"א, וה"ב סי"ב).

כח. אילנות המורכבים באיסור מין בשאינו מין, אין לברך עליהם ברכת האילנות, כיון שנעשו נגד רצון הבורא ב"ה (רב פעלים ח"ב ח"א ח"ט סי' לו, כ"ח ס"ק יא, פס"ת אות ה, יב"א ח"ה ח"א ח"ט סי' ט, ועוד רבים). וכל זה דוקא באילן שהוא ודאי מורכב, אבל אילן שהוא ספק מורכב - מותר לברך עליו לכתחילה, וגם אין לחוש מן הסתם על האילן שמא הוא מורכב (פס"ת אות ה, אור לציון ח"ג פ"ו סי' ג, בהערה וילקו"י קש"ע סי' רכו סי"ז), וגם אילנות שהם ודאי מורכבים, אין לאסור אלא דוקא באילן הראשון שבו נעשתה ההרכבה, אבל אילנות הגדלים מזרעים של אילנות מורכבים - מותר לברך עליהם (אור לציון ח"ג פ"ו סי' ג, הליכות שלמה ח"א פכ"ג אות יח, והלכה ברורה סי' רכו סי"ג).

כט. אילנות שהם בתוך שלש שנות ערלה, מותר לברך עליהם ברכת האילנות, אף על פי

שפירותיהם אסורים באכילה ובהנאה, מכל מקום אינן נגד רצון הבורא ב"ה, וגם בעתיד יהיו פירותיהם מותרים באכילה (רב פעלים ח"ג א"ח סי' ט, חז"ע עמ' יט, ה"ב סי"ד, ועוד רבים).

ל. אילנות שנעבדו בשנת השמיטה באיסור - מותר לברך עליהם ברכת האילנות, אבל אילנות שנעטרו באיסור בשנת השמיטה - אין לברך עליהם (אור לציון ח"ג פ"ו סי' ג).

לא. אילנות של עבודה זרה - אין לברך עליהם ברכת האילנות (חז"ע עמ' כ בהערה, ה"ב סי"ד, ועוד).

לב. כל האילנות שהזכרנו שאין לברך עליהם ברכת האילנות, אם עבר ובירך עליהם, אף שעשה שלא כדין, מכל מקום לא יחזור לברך שוב על אילנות הראויים, נמפני שיש אומרים שהברכה היא על כללות הבריאה, וספק ברכות להקל (ש"ת שבת הלוי ח"ו סי' ג, פס"ת אות ה, חז"ע עמ' יג).

נשים

לג. גם נשים מברכות ברכת האילנות בשם ומלכות, נשאין זה נחשב למצות עשה שהזמן גרמא (ש"ת הר צבי ח"א סי' קית, פס"ת סוף אות א, חז"ע פסח עמ' י וחז"ע ברכות עמ' תס, אור"צ ח"ג פ"ו סי"א, ה"ב סי"ט, ועוד).

סומא

לד. סומא אינו מברך ברכת האילנות בשם ומלכות, וטוב שישמע הברכה מאדם אחר ויצא ידי חובה (פס"ת הערה 30, חז"ע עמ' כח, וה"ב סי"ט).

בלילה

לה. מותר לברך ברכת האילנות גם בלילה, כל שרואה את פרחי האילן על ידי אור הלכנה או אור החשמל (ש"ת צ"ח ח"ב סי' כ אות ג, ש"ת יין הטוב סי' מה, ש"ת רבנות אפרים ח"ו סי' תנח, פס"ת אות ג, חז"ע עמ' יא, וה"ב סי"ט).

ראיה דרך זכויות

לו. ראיה דרך זכויות - נחשבת לראיה גמורה (עיני ברכות כה, וש"ת יב"א ח"ו ח"א ח"ב סי' יב, וש"ת יחיד ח"ד סי' יח), ולכן הרואה אילנות מלבליים דרך חלון זכויות - יכול לברך ברכת האילנות (ברכ"י סי' רכד סק"א, כ"ח שם סק"ב, עירוש"ש סי' ה"ב סי' רכו סי"ז, ועוד רבים), וכן מי שמרכיב משקפיים - הדבר פשוט שרשאי לברך, ואפילו הם משקפיים כהות (כמו משקפי משש) (חז"ע עמ' כט, ה"ב סי"ז, ועוד). ומן הדין רשאי לברך אף כשרואה אילנות מלבליים על ידי משקפת או טלסקופ, אך צריך שיראה בכיורו את פרחי האילנות. אלא שראוי יותר שיעמוד במקום קרוב - שיוכל להבחין בפרחי האילנות בלי המשקפת (פס"ת הערה 30, ה"ב סי"ח, ועוד). וכן הנוסע ברכב ורואה דרך החלון אילנות מלבליים - רשאי לברך ברכת האילנות, אלא שצריך שיחיל לברך תוך כדי דיבור לראיה, אבל אם עבר זמן של תוך כדי דיבור (פחות משניה) - לא יברך עתה, אלא יברך כשיראה פעם אחרת אילנות מלבליים (ש"ת אור לציון ח"ג פ"ו סי"א, פסקי תשובות אות ג, ועוד).

סדר הברכה

לז. טוב שיטול ידיו לפני הברכה (א"ח ה"ג, וכע"ז במשנ"ב סי' תלב סק"א, ובכ"ח שם), ויתעצם מאד בכוננת הברכה, שהיא ליתקן הנשמות המגולגלות בעצי השדה והעשבים, ויבקש עליהם רחמים (מורה באצבע אות קצט, כ"ח סי' רכו סק"ו, וחז"ע עמ' יב הערה ו), ויאמר כל הנוסח כפי הנדפס בסידורי הספרדים - שיש בזה עילוי גדול לנשמות המגולגלות (אורח חיים ה"ד, כ"ח סי' רכו סק"ה, חז"ע עמ' יב), ואחר הברכה יפיש צדקה לעילוי הנשמות, ולא יפחות מג' פרוטות לעילוי נר"ן (מועד לכל חי סי' א אות ו, וכ"ח חיים סי' רכו סי"ח).

רמזים בברכה

לא. ויש בברכה זו עשרים תיבות ופ"ה אותיות, ועל זה רמז שלמה המלך ע"ה, "כפה פרשה לעני" וגו', מילת "כפה", פרשה, דהיינו תחלוק אותה לשנים, דהיינו כ' פ"ה, הכ' - רומז על כ' תיבות, והפ"ה - רומז על האותיות, באותו זמן הצדקה מסוגלת - פרשה לעני וידיה שלחה לאבינו. ועוד, כי זה החדש בחינת מלכות, ואמר כפי תודעת אליה זכור לטוב, "מלכות פ"ה" וכו', כפי תודעת זה הוא מלך, כמ"ש "החדש הזה לכם" אותיות מלך. ותחילת ברכה זו אות ב' וסופה אות מ' שרמזו בה שם מ"ב (מן הגרי"ח ז"ל בספרו אורח חיים דיני ברכת האילנות ה"ג).

חשיבות ברכה זו

לט. מי שנוזהר בברכה זו עליו נאמר 'ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' ויתן לך' וגו' (אליה רב סי' רכו סק"א, כ"ח חיים סק"ו, ואורח חיים ה"ד).

הלכות שבת הגדול

על שום מה

מ. שבת שלפני הפסח - קורין אותו 'שבת הגדול', מפני הנס שנעשה בו (טור ושלחן ערוך סי' תל וע"י בש"ת בית דוד סי' קסב, שהעיר על הטושי"ע שהביא דבר זה, והרי אין דרכם להביא אלא מה ששייר לעונן דינא. ותירך, כי לפי שמצוה לזכור ניסי השי"ת לסיכך כתבו בן שהאז כמו דין ע"ש), שבאותה השנה שיצאו ישראל ממצרים - חל י' בניסן ביום שבת, ולקחו כל אחד מישראל לפה לפסחו, וקשרו אותו בכרעי המטה, כמו שכתוב 'בעשור לתודש הזה יקחו להם איש שה לבית אבות' וגו'. וכשראו המצריים כן, שאולם פשר דבר. והיו ישראל משיכים להם: זבח פסח הוא לה' - שעתיד להרוג כל בכורי מצרים, ולכן נצטוונו לתת מדם הקרבן על המשקוף ועל שתי המזוזות - לבל יבוא המשחית אל בתנינו לנגוף. וכשמעו כן בכורי מצרים, הלכו מיד אצל אבותיהם ואצל פורעי וביקשו מהם לשחרר את ישראל, ונענו בסירוב מוחלט. ואז פתחו במלחמה זה לעומת זה, ונהרגו רבים ממצרים, כמו שכתוב 'למכה מצרים בכוריהם' - שמצרים הוכו על ידי בכוריהם. וכשראו המצריים כן, חגרו איש חרבו לנקום בישוראל, ויבקשו להשמיד ולהרוג את ישראל ח"ו, וה' יתברך הגן עליהם ברוב רחמיו, והחלה את מצרים בחולאים רבים ויסורים משונים עד שהיו שניהם קהות ומעיהם מתחתיים, ולא יכלו לעשות לישראל דבר. ולפיכך נקרא שבת זו 'שבת הגדול' - כי יום גדול הוא לישראל, שניצולו מאבדן וכליון חרוץ

ח"ו (מדרש שוחר טוב מזמור קלו, זוה"ק פ"ר בשלח דמ"ה ע"א, תוס' שבת פז, מחזור ויטרי סי' נט, כל בו סי' מה, בית יוסף סי' תל, ועוד. וע"י חזון עובדיה עמ' ל בהערה).

שבת הגדול מבורך

ש. נוהגים המדקדקים שבמקום אמירת 'שבת שלום ומבורך' איש לרעהו, ואמרים 'שבת הגדול מבורך', או 'שבת הגדול שלום' (מחזיק ברכה סי' תל סק"ב, כ"ח חיים סק"ב, נתיבי עם עמ' קנע, חזון עובדיה עמ' ל, אור לציון ח"ג פ"ה הערה ב, וקש"ע ילקוט יוסף סי' תל סי"ה).

הפסחת שבת הגדול

מב. בשבת הגדול מפטירין 'וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים" (מלאכי א), בין כשחל שבת הגדול בערב פסח בין כשחל קודם לכן, וכן המנהג בארץ ישראל (חזון עובדיה עמ' ל, פסקי תשובות סי' תל אות א, ואורחות רבינו פסח אות א - שכן נהג החזו"א).

דרשת שבת הגדול

מג. מנהג קדום בכל קהילות ישראל, שהרב דורש לציבור 'בשבת הגדול' בענייני הפסח בהלכה ובאגדה (כן כתבו בפרדס הגדול לרש"י ז"ל סי' יז, ובשבולי הלקט סי' רה, וע"י בש"ת מועד קטן לרבינו שלמה בן היתום דף ה, שמהגה זה קדום מימות חכמי התלמוד ע"ש). וחובה קדושה להתאסף ברוב עם בבת כנסיות ובבתי מדרשות למשום דרשות רבני גדולי ישראל "בשבת הגדול" בכל אתר ואתר, ועל הרבנים להורות לעם את הדרך אשר ילכו בה כדיני פסח והלכותיו המרובים, ועריכת הסדר כימיו פשוט, לדעת מה יעשה ישראל, וירחיבו הדיבור גם באגדה ובסיפור יציאת מצרים ופירושי ההגדה של ליל פסח, להזכיר גבורות ה' עזונו ונפלאותיו. וכל המזכה את הרבים וזכות הרבים תלוי בו, אשריו בעולם הזה וטוב לו לעולם הבא (לשון הרב חזון עובדיה עמ' לא). אבל אם יהיה הדרשה רק בפרפול או דרוש בעלמא - אין יוצאין בזה ידי חובתן (לשון הרב משנה ברורה סי' תכט סק"ב).

קריאת ההגדה במנחה

מד. נהגו בחלק מקהילות האשכנזים, לקרוא בשבת הגדול בזמן מנחה חלק מההגדה של פסח, מעבדים היינו על לכפר על כל עוונותינו, מפני שבשבת זו היתה תחילת גאולתנו של ישראל ממצרים (רמ"א ב"י תל, משנ"ב סק"ב, וש"ע הרב סי' ט"ב), ויש מקהילות האשכנזים שלא נהגו בזה (מור וקציעה וביאור הגר"א סי' תל, שאין לנהוג כן דאיתא בהגדה 'יכול מבעוד יום'

וכן, וכן בקהילות הספרדים לא נהגו במנהג זה כלל (כנסת הגדולה ס"י תל, חזון עובדיה עמ' לב בהערה, ומאמר מרדכי פ"א הכ"ו).

♦ הקדמה להלכות פסח ♦

איסור השחיית חמץ בפסח

מה. נאמר בתורה (פר' בא): "שבעת ימים שאר לא ימצא בבתים כי כל אכל מחמץ ונכתה הנפש ההוא מצדת ישראל בגר ובאזרח הארץ". ועוד נאמר (שם): "מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל גבולך". למדנו מכאן, שאסור מן התורה להשהות ברשותו חמץ בכל שבעת ימי הפסח, מיום ט"ו בניסן עד יום כ"א בניסן. וכן כתב הרמב"ם (פ"א מהל' חו"מ ה"ב): "והמניח חמץ ברשותו בפסח, אף על פי שלא אכלו, ועובר בשני לאוין, שנאמר לא יראה לך שאור בכל גבולך, ונאמר שאור לא ימצא בבתים". ע"כ. (וכל זה מלבד איסור אכילה ואיסור הגאה מן החמץ בימי הפסח, כמבואר ברמב"ם שם).

השבתת חמץ ביום י"ד בניסן

מו. עוד נאמר בתורה (פר' בא): "אף ביום הראשון תשבתו שאר מבתים". ולמדנו מכאן חז"ל (פסחים ד:), שכבר מיום י"ד בניסן בחצות היום, חייב הרהב פוסקים, בכל רגע ורגע שאינו משבית את החמץ - עובר על מצות עשה דאורייתא (כ"כ המשני"ב בסי' תמג ס"ק"א, ובסי' תמ"ד ס"ק כ"ט). ומשעה זו - נאסר החמץ באכילה ובהגאה מן התורה (כמבואר בפסחים כח. ובטוש"ע ס"י תמג ס"א). אבל עד חצות היום, מן התורה מותר החמץ אפילו באכילה. ואסרו חכמינו ז"ל עשו הרחקה וסייג לתורה, ואסרו את החמץ באכילה כבר מתחילת שעה חמישית, ומתחילת שעה ששית אסרוהו גם בהגאה (פסחים י"א ושם י"ג. וטוש"ע ס"י תמג ס"א).

חובת בדיקת וביעור חמץ

מז. מן התורה די שיבטל את החמץ לבדו קודם זמן איסורו, ואז מותר להשהותו ברשותו כל ימי הפסח, ואינו עובר עליו בשום איסור (פסחים ד: ט:). אבל חכמינו ז"ל חששו שאם ישאר החמץ ברשותו בפסח, שמא ישכח מן האיסור, ויבוא לאוכלו בפסח, והוא רגיל בו בכל השנה כולה. ולכן אף על פי שהאדם ביטל את החמץ (ואינו עובר עליו מן התורה), חייבוהו חכמים לבער את החמץ מרשותו לגמרי (פסחים ב. ד. ד: וטוש"ע ס"י תמג ס"ה, וסי' תמח ס"ה).

מח. ולצורך ביעור החמץ, תיקנו לנו חז"ל בליל י"ד בניסן לבדוק ולחפש אחר החמץ בכל מקום שהוא, ולבערו (פסחים ב. וטוש"ע ס"י תמג ס"ה).

מט. וצריך לנקות היטב את כל חדרי הבית קודם הבדיקה, ולכן נוהגים להתחיל בנקינת הבתים לפסח כמה וכמה ימים לפני הפסח (בית יוסף ורמ"א ס"י תמג ס"ה).

נ. וכן צריך להכשיר את כל הכלים לפסח (וכמו שיבואר להלן בס"ד דיני הגעלת כלים הנחוצים. ועיין עוד באורן בספר חזון עובדיה, ובספר פסקי תשובות, ושאר אחרונים), ולהזהר בקניית מצרכים כשרים לפסח (וכמו שיבואר להלן בס"ד עיקרי הדינים בזה, ועיין עוד בספרים הנ"ל).

♦ הכשרת הכלים לפסח ♦

הקדמה

נא. נאמר בתורה (פרשת מטות): "ויאמר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל אֲנָשֵׁי הַצֵּבָא הַבְּאִים לַמִּלְחָמָה, זֹאת חֻקְתָּ הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה: אֵץ אֶת הַזֶּהָב וְאֶת הַכֶּסֶף, אֶת הַנְּחֹשֶׁת, אֶת הַבְּרָז, אֶת הַבַּדְלִי, וְאֶת הַעֲפָרָת: כֹּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֵא בְּאֵשׁ - תַּעֲבִירוּ בְּאֵשׁ וְשָׂהָר, אֵץ בְּמֵי נְדָה יִתְחַטָּא. וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבֵא בְּאֵשׁ - תַּעֲבִירוּ בַמַּיִם".

ואמרו חז"ל (פסחים ל:), "כבולעו - כך פולטו". כלומר, ההכשר של הכלי - נקבע על פי דרך תשמישו, שאם תשמישו על ידי האש - הכשרו בליבוין, ואם תשמישו ברותחים (בישול וכדומה) - הכשרו בהגעלה. ואם תשמישו על ידי עירוי מכלי ראשון - אף הכשרו על ידי עירוי. ואם תשמישו בכלי שני - אף הכשרו בכלי שני. ואם

תשמישו על ידי צונן - הכשרו בשטיפה והדחה (טור ושלחן ערוך סימן תנא סעיפים ד-ה, כב).

ונחלקו רבותינו הראשונים ז"ל, מה הדין בכלי שרוב תשמישו על ידי בישול, אך לפעמים השתמש בו על ידי האש ממש, האם הכשר הכלי נקבע לפי רוב תשמישו, או שצריך להכשירו לפי התשמיש החמור יותר:

דעת הר"ף (פסחים ת: בר"י), והרמב"ם (פ"ה הכ"ד), והרשב"א (כתשו' ח"א ס"י שעב), והר"ן (סוף ע"ז) - שהכשר הכלי נקבע לפי רוב תשמישו. אבל דעת דעת התוספות (ע"ז ע"ד), והמרדכי (פ"ב דפסחים ס"י תקעד) - שהכשר הכלי נקבע לפי התשמיש החמור אפילו שהוא מיעוט תשמישו.

להלכה: דעת מרן השלחן ערוך (סי' תנא ס"ו) - כהר"ף והרמב"ם וסיעתם, שהכשר הכלי נקבע לפי רוב תשמישו. אבל דעת הרמ"א (שם) - כהתוספות וסיעתם, שהכשר הכלי נקבע לפי התשמיש החמור אפילו שהוא מיעוט תשמישו.

מנהג הספרדים - כמרן השלחן ערוך, אלא שכל זה דוקא כשהכלי אינו בו יומו מהתשמיש החמור (חזו"ע ע"מ קמז). ומנהג האשכנזים - כהרמ"א, אלא שבדיעבד גם. ונוהגים על דעת מרן להכשיר כפי רוב תשמישו (משני"ב ס"ק מז).

הגעלת כלי בו יומו

נב. למנהג האשכנזים - אין להכשיר שום כלי עד שיעברו עליו 24 שעות ללא שימוש (כדי שיהיה יתרון טעם לפגם). אבל הספרדים - נוהגים להקל להכשיר אפילו כלים בני יומן (דהוי' ב"ט ב"ט דהיתרא), מלבד כלים מסויימים כמו שיבואר להלן (ש"ע ס"י תנב ס"א, ורמ"א שם ס"ב).

סוגי הכלים

נג. כל האמור לעיל - שהכשר הכלי נקבע לפי תשמישו (אש / כלי ראשון / עירוי / כלי שני / צונן), הוא דוקא בכלים דלהלן: כלי מתכות (כל סוגי המתכות למיניהם), כלי עץ, כלי אדמה, כלי אבן, וכלי עצם.

נד. כלי זכוכית - לדעת מרן השלחן ערוך (סי' תנא סכ"ו) - אינם צריכים להכשר כלל, אלא שטיפה והדחה בלבד, לפי שאינם בולעים ואינם פולטים כלל. וכן הדין בכלי פיירקס ודורלקס (חזו"ע ע"מ קנב). אבל לדעת הרמ"א (שם) - דינם ככלי חרס, גם הם שום הכשר. אמנם בכלי פיירקס - שאם האשכנזים מקילים על ידי הגעלה ג' פעמים (מהר"ם בריסק, מנחת יצחק, הגר"צ פראנק, הג"י וועלץ, צ"ח אליעזר, וחזון עובדיה).

נה. כלי פלסטיק - דינם ככלי מתכות, והכשרם כפי תשמישם. וכן הדין בכלי ניילון, גומי, ועור. [כן פסקו: החלקת יעקב, שרידי אש, צ"ץ אליעזר, וישב משה, דעת חיים, חזון עובדיה, שמש ומגן, אור לציון, פסקי תשובות, ועוד].

נו. כלי אֶמֶיל (=פח מצופה בחומר לבן או צבעוני) - הספרדים מקילים לדונם ככלי מתכות, אלא שטוב להגעילם שלש פעמים (חזו"ע ע"מ קמז). אבל האשכנזים - מחמירים שלא להכשירם לפסח (פסקי תשובות אות מט).

נז. כלי חרס - שהשתמש בהם בחם (אפילו בכלי שני) - אי אפשר להכשירם, ולכן מנקה אותם ומצניעם במקום סגור (שלא יבא להתשמש בהם בפסח). וכן הדין בכלים העשויים מחרסניה או פורצלין (ש"ע ס"י תנא ס"א, משני"ב ס"ק"א ו"ק קסג, כה"ח ס"ק"א, וחזו"ע ע"מ קמט). אבל אם השתמש בהם בצונן, כגון שנתן בתוכם בירה וכדומה, יכול להכשירן על ידי עירוי שלשה ימים מעת לעת, (דהיינו שנתן לתוכם מים צוננים למשך 24 שעות, ואחר כך שופכן, וממלא שוב מים צוננים למשך 24 שעות, וכן בפעם השלישית. אבל אם שפך לפני שעברו 24 שעות - לא הועיל כלום. וכן אם עברו כמה ימים ולא עירה המים, אין עולה לו אלא לפעם אחת), וכן מועיל להם הגעלה (ש"ע ס"י תנא ס"א, וחזו"ע ע"מ קמט). ולאחר הכשר זה רשאי להשתמש בהם אפילו בחם (משני"ב ס"ק קיז. חוץ מבית שאור וחרוסת - כמבואר בש"ע שם סכ"ב).

הכשר חמור במקום הכשר קל

נח. כלי הטעון להכשר קל (כגון עירוי או הגעלה), הדבר פשוט שיועיל לו הכשר חמור (כגון הגעלה או ליבוין) (ספר הגעלת כלים פ"ד ה"ג, וחזו"ע ע"מ קמה). אבל כלי הטעון הכשר חמור - לא מועיל לו הכשר קל (חזו"ע ע"מ קמד).

ההנחות להגעלה

נט. כל כלי לפני שמגעילו, צריך לנקותו היטב מכל לכלוך וחלודה, ובפרט בכלים שיש להם ידידות, כגון ידידות הסירים ומכסהיהם או ידידות של כפות הגסה ומצקות וכדומה, שמלבד ניקוי הכלי עצמו - צריך לנקות היטב גם במקום חיבור הידידות לכלי ובמקום הברגים, שלא ישאר שום לכלוך או חלודה, ורק אחר כך יגעיל את הכלי

(ש"ע ס"י תנא ס"ג, משני"ב ס"ק כב, כה"ח ס"ק מה, חזו"ע ע"מ קלד, וספר הגעלת כלים פ"ו ה"א). אבל מראה שחוררית הנשאר לאחר הניקוי, ואין בו ממשות - אינו מעכב (משני"ב ס"ק כב, כה"ח ס"ק מה, חזו"ע ע"מ קלד, וסי' הגעלת כלים פ"ו ה"ב). ואם ידידות הכלים רפויות, צריך לפרקם ולנקותם היטב, ורק אחר כך להגעיל. ואם אי אפשר לפרקם, יעשה ליבוין קל במקום חיבור הידידות לכלי, ואחר כך יגעיל. ואם אי אפשר ללבנם מחשש שיתקלקלו, יצניעם במקום סגור ולא ישתמש בהם בפסח (ע"י משני"ב ס"ק מד, וכה"ח ס"ק צח. וכן פסקו הגר"י' אלישיב - בספר אשירי האיש ח"ג פלג' ה"י, הגר"ש וואזנר - בקובץ מבית לוי ח"א ע"מ לד, פסקי תשובות ס"י תנא אות לת, ספר הגעלת כלים פ"א ה"ז, ועוד). אבל אם הידידות מחוברות היטב לכלים, אין צריך לפרקן, אלא די בניקוי היטב בידידות ובמקום חיבור הברגים (ע"י ספר הגעלת כלים פ"ו ה"ה ופ"א ה"ז). וכן מוכח מד' הש"ע ס"י תנא ס"ג ובאחרונים שם. וכן מוכח מד' הרב חזו"ע ע"מ קלוז).

♦ הכשר כלים שונים ♦

מערכת כלים לפסח

ס. מי שהרחיב ה' לו, ויש בידו יכולת לייחד מערכת כלים מיוחדת לפסח - עדיף שיעשה כן ולא יזדקק להכשיר את הכלים לפסח (ילקוט מעם לועז פ"ה ב' בסוף דיני ההגעלה, תבואות שמש ס"ד אות ג, ופסקי תשובות אות ב). אך מי שאין בידו יכולת - יכשיר את הכלים, כדלהלן:

סירים

סא. סירים - ינקה אותם היטב היטב, שלא ישאר שום לכלוך וחלודה, ובפרט בידידות הסירים, ובמקום חיבור הברגים (וכמו שנתבאר לעיל סעיף נט), ואחר כך יגעילם. וכן הדין במכסים של הסירים. ואפילו סיר לחץ - שחומר רב מאד - מועיל לו הגעלה (טוש"ע ס"י תנא ס"ג וס"ה, משני"ב ס"ק לו, חזו"ע ע"מ קלד-ה, ופ"ט אות כד).

מחבתות

סב. מחבת שמטגנים בה על ידי שמן - הכשרה בהגעלה. אבל מחבת (טפלוט) שמטגנים בה ללא שמן כלל - הכשרה בליבוין, והואיל וליבוין חמור מקלקל אותם - לכן אי אפשר להכשירם לפסח (ש"ע ס"י תנא ס"א, ביה"ל שם בשם הרבה פוסקים, חזו"ע ע"מ קלה, מאמר מרדכי פ"ה ה"מ, ופ"ט אות לה).

סיר אפיה

סג. סיר אפיה - שאופים בו עוגות, וטחין אותו במעט שמן כדי שלא תידבק העוגה, יש אומרים שצריך ליבוין חמור, ויש מקילים להכשירו בהגעלה, והמקיל יש לו על מה שיסמוך (חזו"ע ע"מ קלד).

צלחות וקערות

סד. צלחות וקערות - רגילים לערות לתוכם תבשיל מכלי ראשון (ישיבות מהס"ה), אם הם של מתכת או עץ או פלסטיק - הכשרם על ידי עירוי מכלי ראשון. אבל אם רגילים להשתמש בהם בכלי שני, (דהיינו ששופכים את התבשיל מהסיר לתוך קערה גדולה, ומשם נוטלים לתוך הצלחת. או שמוזגים את התבשיל לצלחת ע"י קפ"א ומצקת), די להכשירן בכלי שני, וכל שכן שיועיל להם עירוי מכלי ראשון (חזו"ע פסח ע"מ קמב וע"מ קמד, וחזו"ע שבת ח"ד ע"מ שסב). (והאשכנזים - נוהגים להגעיל בכל אופן. פ"ט אות כז). וצלחות או קערות של חרס - אין להם הכשר. אבל של זכוכית - לספרדים אינן צריכים הכשר - אלא שטיפה והדחה, ולאשכנזים - אין להם הכשר.

מזלגות, כפות, כפיות

סה. מזלגות, כפות, כפיות, וכו', הדרך להשתמש בהם בכלי שני - ולכן מספיק להם הכשר בכלי שני, או על ידי עירוי מכלי ראשון (חזו"ע ע"מ קמד). והאשכנזים נוהגים להגעילם, כיון שלפעמים

משתמש בהם בכלי ראשון (ספר הגעלת כלים) פי"ג סעיף (של).

סכיני מטבח

סו. סכיני מטבח - צריכים הגעלה, כיון שלפעמים משתמש בהם באש ממש. וטוב לקנות סכינים חדשים לפסח (ש"ע סי' תנא ס"ג, וחזו"ע עמ' קלז).

כף הנסה, מצקת

סז. כפות שמגייסים בהם בקדירה - הכשרם בהגעלה (ש"ע סי' תנא ס"ה). וכן מצקת ושאר כלים שמוזגים על ידם את התבשיל מהסיר לצלחת - הכשרם בהגעלה (ספר הגעלת כלים פי"ד ה"ג, ופסקי תשובות סי' תנא אות כז). וכמובן שכל זה דוקא כשעשויים ממתכת או עץ או פלסטיק, אבל אם עשויים מחסר - אין להם הכשר.

כוסות

סח. כוסות זכוכית - לספרדים די בשטיפה והדחה, ולאשכנזים - אין להם הכשר. ושל חרסינה - גם לספרדים אין להם הכשר (אלא אם כן תשמישן בוגר, וכמו שנתבאר לעיל). ושל מתכת או כסף - לספרדים מכשירים על פי רוב תשמישן, ולאשכנזים - צריכים הגעלה (אלא אם כן ברור לו שלא השתמש בהם בחמין כלל, שאז די להם בשטיפה והדחה גם לאשכנזים).

שיש

טט. השיש של המטבח - מנקה אותו היטב, ומייבשו. ואחר כך מערה עליו מים רותחים, ודי בכך (חזו"ע עמ' סט). [והאשכנזים נוהגים לצפותו בנייר כסף (פס"ת אות מד). אבל הספרדים לא נהגו בזה].

כיוור מטבח

ע. כיוור מטבח - מערה עליו מים רותחים מכלי ראשון, (וטוב לערוך לו פעמים), ודי בכך (חזו"ע עמ' קנא). והאשכנזים נוהגים ליתן בתוכו כיוור פלסטיק או מתכת (פסקי תשובות אות יא. ובקובץ מבית לוי עמ' לד - כתב, שראוי לערוך עליו מים רותחים מכלי ראשון לפני שמניח בתוכו את הכיוור מפלסטיק או מתכת).

שלחנות

צא. השלחנות שאוכלים עליהם, אם הם מכוסים תמיד - אינם צריכים הכשר, אלא ינקה אותם היטב, ויתן עליהם מפה חדשה. אבל אם משתמש בהם בלי מפה - יערה עליהם מים רותחים מכלי ראשון, (וטוב גם כן לכסותם בפסח במפה). ואם חושש לערות עליהם שמא יתקלקלו - די לנקותם היטב ולכסותם במפה חדשה (חזו"ע עמ' קנט, אור"צ פי"ג ס"ה, ופס"ת אות מד).

מפות

עב. המפות - הכשרם על ידי כיבוס בחום שהיד סולדת בו (45 מעלות), ואם חושש שמא תתקלקל - די בכיבוס גריל. ושעונית - הכשרה על ידי עירוי (חזו"ע עמ' קס, מאמר מרדכי ח"ג ס"ה, ופס"ת אות מב).

החצובה והגז

עג. צריך לנקות היטב היטב את המשטח של הגז, ואת הכפתורים. ואת החצובה והמבערים (העיגולים) - צריך להגעיל או לערות עליהם רותחים מכלי ראשון. ורבים נוהגים לעטוף את משטח הגז ואת החצובה בנייר כסף, ואף על פי שאין זה חיוב ומדינת - טוב לעשות כן (חזו"ע עמ' קלו, אור"צ פי"ג ס"ה, ופס"ת פי"א ה"ט). והאשכנזים נוהגים ללבן את החצובה ואת המבערים, ולערוך רותחים על משטח הגז, ובנוסף לזה גם מחמירים לעוטפים בנייר כסף (קובץ מבית לוי עמ' לו, פסקי תשובות אות יט, ועוד).

תנור אפיה, טוסטר אובן

עד. מעיקר הדין - אפשר להכשיר תנור אפיה או טוסטר אובן לפסח, על ידי שינקה אותם בחומרי ניקוי היטב היטב, וישאיר אותם 24 שעות ללא שימוש, ואחר כך יסיקם בחום הכי גבוה למשך שעה (ש"ת מנח"י ח"ג סי' סו, וחזו"ע עמ' קלב).

תבניות אפיה

עה. תבניות אפיה - צריכים ליבון חמור, ומכיוון שאי אפשר ללבנם מפני שמתקלקלים בכך - יצניעו עם כלי החמץ, ויקנה תבניות מיוחדות לפסח, או שישתמש בתבנית חד-פעמית. [א"כ לא השתמש מעולם בחמץ ישירות על התבנית אלא ע"י נייר אפיה וכדומה, או יכול להכשירם

ע"י הגעלה, או שייסיקם יחד עם התנור] (חזו"ע עמ' קלב, פס"ת אות י, ופס"ת פי"א המ"א. ובילקוי קש"ע סי' תנא ס"ה - כתב, שיש מקילים להכשיר תבניות אפיה בהגעלה, ושהמיקל יש לו ע"מ שישמור, וציון לדברי החזו"ע. והמעין בחזו"ע שם, יראה נכונה שלא הביא מי שהיקל אלא רק שדרכו למשוך תבניות במעט שמן, אבל בלא זה - אין מי שמיקל).

מיקרו-גל

עו. מיקרו-גל - ינקה אותו בחומרי ניקוי היטב היטב, ולא ישתמש בו 24 שעות. ואחר כך יניח בתוכו כלי עם מים וחומרי ניקוי, ויפעיל אותו בחום הכי גבוה למשך עשר דקות, והוכשר בכך. ומכל מקום נכון להשתמש בו בפסח רק על ידי קופסאות סגורות (ילקוי קש"ע ח"ב עמ' לב, ופס"ת אות כב).

טוסטר

עז. אי אפשר להכשיר לפסח, (כיון שצריך ליבון חמור, והוא מתקלקל על ידי הליבון).

מיחס

עה. מיחס - אם במשך השנה מקפידים שלא לחמם עליו דברי מאכל - אינו צריך הכשר, אלא רק ניקוי בלבד. אך אם במשך השנה חיממו עליו דברי מאכל, כמו לחם או בורקס וכדומה (אפילו פעם אחת) - צריך להגעילו. ואם הוא חשמלי ואי אפשר להגעילו - ימלאנו מים עד שפתו, וירתיחם עד שיגלשו על שפתו, ואת המכסה יגעיל - והוכשר בכך (ילקוי קש"ע ח"ב עמ' לא, אור"צ פי"ג ס"ה, מעדני שמואל סי' קטו סק"ג, וסי' הגעלת כלים פי"ג הערה שפג).

קומקום חשמלי

עט. קומקום חשמלי - אם חימם בו במשך השנה רק מים בלבד - אינו צריך הכשר לפסח, אלא ניקוי בלבד.

פלאטה

פ. אם במשך השנה לא חימם כלל חמץ באופן ישיר על הפלאטה, ינקה אותה היטב, ויערה עליה מים רותחים מכלי ראשון (חזו"ע עמ' קלח), או שלאחר הניקוי יסיקה למשך שעה (סי' הגעלת כלים פי"ג סעיף שפא), או שלאחר הניקוי יעטפנה בנייר כסף (אור לציון פי"ג ס"ד, וסי' הגעלת כלים פי"ג סעיף שפא). וטוב שיעשה שניהם, דהיינו שגם ינקה אותה בחומרי ניקוי ויערה עליה מים רותחים מכלי ראשון, ואחר כך יעטפנה בנייר כסף (פסקי תשובות אות יט). אבל אם מחמם לפעמים לחם או בורקס וכדומה על הפלאטה ישירות ללא הפסק - צריך ללבנה, וכיון שאי אפשר לעשות כן - יקנה פלאטה מיוחדת לפסח (אף שבילקוי קש"ע סי' תנא ס"ב - רצה לדמות פלאטה לחצובה שמיד נשרף. מ"מ גם בספר פסקי משה פי"א ה"מ - הביא סברא זו בשם הגר"ח רבי, וכתב לדחותו שבחצובה האש גלויה וניכר לעינים ששורפת מיד, משא"כ בפלאטה. והגר"ח חזר בו והסכים לדבריו. ובס"ד כתב שאף מרן הראש"ל ז"ל לשיבו כדברים הנ"ל ממש).

כריים חשמליות

פא. כריים חשמליות - ינקה אותם היטב, ויערה עליהם מים רותחים מכלי ראשון, ויעטפם בנייר כסף - והוכשרו בכך (ע"י בסי' הגעלת כלים פי"ג סעי' קלה).

מדיח כלים

פב. מדיח כלים - ינקה אותו הדק היטב בכל המגשים והחיצים, ואחר כך יפעיל אותו (בלי כלים, רק עם חלקי המדיח עצמו) עם חומרי ניקוי במצב של רתיחה (100 מעלות) - והוכשר בכך (ש"ת אגרות משה א"ח ח"ג סי' נח, סי' הגעלת כלים פי"ג סעיף רכה-רכז, ולקוי קש"ע ח"ב עמ' לב, ופס"ת אות כה).

בלנדר, מיקסר

פג. בלנדר או מיקסר, אם משתמש בו כל השנה רק בדברים שאין בהם חמץ - אינו צריך הכשר כלל. אבל אם השתמש בו לפעמים גם לחמץ, וכשירי כדלהלן: יפרק את כל חלקיו וינקים היטב. ואת הסכינים והברגים - יגעיל. והכלי עצמו - אם הוא עשוי מזכוכית - די לו בשטיפה והדחה, ואם הוא מפלסטיק - יגעיל אותו. וכל זה לספרדים. אבל האשכנזים מחמירים שלא להכשיר בלנדר או מיקסר לפסח (ע"י פסקי משה פי"א המ"ג, ופסקי תשובות אות נה בערה).

מטחנה

פד. מטחנה - יפרק את כל חלקיה, וינקה אותם היטב היטב, ואחר כך יגעילם. ונכון שאת החלק עם הנקבים - יתן על האש, כדי שאם נשאר שם

משהו חמץ - ישרף באש (חזו"ע עמ' קס, אור"צ פי"ג ס"ט, ופס"ת אות מ).

שיניים ותותבות

פה. שיניים ותותבות - ינקה אותם היטב היטב בין החריצים, שלא ישאר שום חמץ. אבל אין צורך להגעילם. והרוצה להחמיר - יערה עליהם מים רותחים מכלי ראשון (חזו"ע עמ' סג ועמ' קמה).

מקרר

פו. המקרר - ינקה את כל חלקיו היטב היטב, וישטפם במים, ודיו בכך. ויש מבני אשכנז שמחמירים לעטוף את המדפים והמגירות בנייר או ניילון וכדומה (חזו"ע עמ' קמח, אור"צ פי"ג סוף הערה י, ונ"ט ג ע"ז).

כשרות המוצרים לפסח

בטרם נבוא לבאר איזה מוצרים צריכים כשרות לפסח ואיזה מוצרים אינם צריכים כשרות כלל, ואיזה מוצרים מעיקר הדין אינם צריכים כשרות אלא שצטוב לקנותם עם הכשר היכא דאפשר. נקדים הקדמה קצרה.

ישנם ארבעה סוגים של חמץ, ודינם שונה זה מזה: 1. חמץ גמור. 2. תערובת חמץ. 3. חמץ נוקשה. 4. חמץ שנפסל מאכילה. ונבארם אחת לאחת.

חמץ גמור (לא בתערובת) הראוי לאכילה, אסור מן התורה לאכול ממנו בפסח, והאוכל ממנו משהו בפסח - עובר באיסור דאורייתא (רמב"ם פי"א ה"ז), ואם אכל ממנו שיעור כזית (בתוך זמן אכילת פרס) - חייב כרת (רמב"ם פי"א ה"א). וכן יש בו איסור הנאה מן התורה (רמב"ם פי"א ה"ב), אבל אין כרת על ההנאה (תוס' פסחים כא). וכן יש איסור דאורייתא להשרותו ברשותו כזית חמץ, שנאמר 'ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור' ונאמר 'שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם' (רמב"ם פי"א ה"ג), אבל בפחות מכזית אינו עובר בכל יראה ובכל ימצא (ש"ת הרד"ב ח"א סי' קלה, ט"ז סי' תמב סק"ה, פני ביה"ז, ש"ת חכם צבי סי' פו, שאנ"י סי' פא, קו"א לש"ע הרב סי' תמב אות יז. וע"ע בביה"ל ס"ס תמו), אבל מחוייב לבערו (ש"ע הרב סי' תמב ס"ח, וע"ע בפר"ח סי' תסז ס"ט, ובש"ת יביע אומר ח"ז חא"ח סי' מג).

תערובת חמץ. היינו חמץ שאינו עומד בעינו, אלא מעורב במאכל היתר, כגון קציצות שמעורב בהם קמח וכדומה, והמאכל ראוי לאכילה, פעמים שאיסורו דאורייתא ופעמים שאיסורו מדרבנן, אך בכל אופן שיש במאכל איזה תערובת של חמץ - אסור אפילו להשהותו בביתו ומחוייב לבערו [או למוכרו לגוי] (ע"י ש"ע ואחרונים ר"ס תמב).

חמץ נוקשה. היינו סוג של חמץ רע (נוקשה - מלשון קשה ורע), דהיינו או מצד שלא החמיץ לגמרי (כמו בצק שלא החמיץ לגמרי), או מצד שמתחילתו עוד בטרם שהחמיץ לא היה ראוי לאכילת אדם אלא רק ע"י הדחק (כגון קולן של סופרים, והוא דבק העשוי מקמח ומים). חמץ כזה אסור באכילה מדרבנן, ואסור להשהותו בביתו בפסח, אלא מחוייב לבערו [או למוכרו לגוי] (ע"י ש"ע ואחרונים ס"ס תמו).

חמץ שנפסל מאכילה. היינו סוג של חמץ גמור, שמתחילתו היה ראוי לאכילה, אלא שלאחר מן מחמת איתו סיבה נפסל מאכילה. אם נפסל רק מאכילת אדם ועדיין ראוי לאכילת הכלב, תלוי הדבר אם ראוי לחמץ בו עיסות אחרות או לא, שאם ראוי לחמץ בו - חייב לבערו (מ"ב סי' תמב סק"י), ואם אינו ראוי לחמץ בו - אין צריך לבערו (כן מוכח מתבירי הר"ן פסחים יג: מדפי הרי"ף - דכל חמץ שנפסל מאכילת אדם לפני הפסח ואינו ראוי לחמץ בו עיסות אחרות - אין צריך לבערו. וכ"כ בש"ת אחינזר ח"ג סי' ה בדעת הרמב"ם. ולפי דבריו גם דעת מרן הש"ך כן - שהעתיק דברי הרמב"ם). ואם נפסל ג"כ מאכילת הכלב, אפילו הוא ראוי לחמץ בו עיסות אחרות - אין צריך לבערו, לפי שהוא כפרש בעלמא (ש"ע סי' תמב ס"ב וס"ט, וחזו"א סי' קטו סק"ב), ומותר ליהנות ממנו בפסח (משנ"ב ס"ק מג, וכח"ח ס"ק צח, ושי"א). (כן דעת הר"ח בעל המאור, והראב"ד, והר"ן, והריטב"א, ועוד), אבל להלכה אסור באכילה מדרבנן מטעם "אחשביה" (כן דעת ר"י אברבנאל, והרא"ש, ורובנו ירוחם, ועוד. וכן מוכח מלשון הש"ע סי' ט"ו. וכ"פ המשנ"ב ס"ק מג, וכח"ח ס"ק צח, ושי"א).

וכל האמור הוא דווקא כשנפסל החמץ מאכילה קודם הפסח, אבל אם כבר נכנס הפסח ורק אחר כך נפסל החמץ, אפילו אם נפסל מאכילת הכלב – עדיין חייב לבערו. ונמיהו, אם בתוך הפסח קודם נפסל מאכילת הכלב ורק אחר כך החמץ – א"צ לבערו. (משניב ס"ק יב, כה"ח סק"ל, ושי"א).

והנה כל מה שדברנו על עתה, הוא בתערובת חמץ הראויה לאכילה, או בחמץ גמור שנפסל מאכילה. אך דבר שיש בו תערובת של חמץ, והחמץ מתחילתו היה חמץ גמור והיה ראוי לאכילה, לא אחר התערובת אינו ראוי לאכילת כל אדם, אפילו הוא ראוי לחולים וכדומה, ומותר להשהותו בביתו בפסח, ומותר ליהנות ממנו, אבל אסור לאוכלו (שי"ע ס"י תמב ס"ד, משניב ס"ק כב, כה"ח ס"ק מה, ושי"א).

ועתה נבוא לבאר ע"פ הכללים הנ"ל – איזה מוצרים צריכים כשרות לפסח ואיזה לא.

מיני אוכלים ומשקים. כל מיני אוכלים ומשקים – צריכים כשרות והשגחה לפסח, כי היום כל מאכל מורכב מהרבה מאוד רכיבים, וצריכים פיקוח שאין שום חשש חמץ באחד מהרכיבים. וגם בדברים שעל פי רוב אין בהם חשש חמץ, כמו פירות וירקות וכדומה, אעפ"כ צריך פיקוח, שלא יבא גמץ בחמץ ולא הונח בכלים של חמץ או על גמץ שהיה בו חמץ. ולכן כל דברי מאכל או משקה – יש לקנותם אך ורק עם הכשר לפסח, או מחנויות העומדים בפיקוח מיוחד לפסח.

דברים שאינם מיני מאכל או משקה, ואינם ראויים למאכל כלל אדם, אלא עומדים לאיזה שימוש והנאה, הכלל בזה הוא: אם אותו מוצר בא במגע עם אוכל ויש בו חששות של תערובת חמץ, ראוי ונכון להשיגו עם כשרות לפסח, אך מעיקר הדין אינו צריך כשרות (כיון שיש בו רק חשש של "תערובת" חמץ ואינו ראוי לאכילת כל אדם, לכן מותר לקיימו ולהנות ממנו בפסח.

וע"פ שאסור באכילה, וכאן בא במגע עם האוכל, מ"מ כל האיסור אכילה – הוא מצד "אחשביה", וכאן שלא מתכוין לאוכלו – לא שייך "אחשביה". וכמבואר בשי"ע ס"י תמב ס"ג, ובמשניב ס"ק מה, ובכה"ח ס"ק קא, ושי"א. ואם אותו מוצר לא בא במגע עם אוכל (אפי' ידוע שיש בו תערובת חמץ), או שבא במגע עם אוכל אבל אין גרילות לערב בו חמץ או שהוא רק חשש רחוק – אין צריך להחמיר כלל שיהיה עליו כשרות לפסח.

וכתב בספר חוט שני (פסח ע"מ ק"ע ש"ע צ"צ ס"ק נד): "אין דעת רבינו (הגאון רבי נסים קרליץ שליט"א) נוחה מכל החששות והנערווין בחששות של תערובת חמץ".

ועתה נבוא לפרט מוצרים שונים המצויים בשוק, שיש בהם שאלות ובלבול גם בקרב בני התורה:

כלים ומוצרים העשויים מפלסטיק. כל הכלים והמוצרים העשויים מפלסטיק, בין חד פעמי, ובין רב פעמי, מכל סוג שהוא, (סכיים, צלחות, כלי הגשה, כלי אסחון, וכל כיו"ב), אינם צריכים הכשר כלל, כיון שלא מעורב בהם שום דבר שיש בו חשש חמץ (מ"מ הגרי"ש אלישיב זצ"ל – ה"ד בס' אשרי האיש פ"ח אות ו, והליכות מועד מלכא ע"מ נט). (ומה שהבד"ץ נותן ע"ז הכשר – הוא רק לתועלת הבורים ועמי הארץ שאינם יודעים שא"צ לזה הכשר). (ועי' בס' הליכות שלמה – פסח ע"מ סה).

כלים ומוצרים העשויים מנייר. כל סוגי הכלים והמוצרים העשויים מנייר או מקרטון, מכל סוג שהוא, (כגון כוסות חד-פעמי מקרטון, או צלחות מקרטון, וכן כוסות אלומיניום מקרטון, וכן נייר אפייה, נייר סופג, טישו, מפות, וכל כיו"ב), יש בהם חששות של תערובת חמץ. ומעיקר הדין אין צריכים הכשר לפסח, כיון שגם אם באמת יש בהם תערובת של חמץ, הרי כבר נפסל מאכילת הכלב לפני פסח, וגם כשמשתמשים בהם אין מתכוונים לאכול את החמץ שבהם (ולא שייך בזה "אחשביה"), ולכן מדינא אינם צריכים כשרות לפסח. אך טוב ונכון להשיג עם כשרות לפסח היכא דאפשר, ואם לא מצא – יכול ליקח בלי הכשר ללא שום חשש (מ"מ הגרי"ש אלישיב זצ"ל – ה"ד בס' אשרי האיש פ"ח אות ו, והליכות מועד מלכא ע"מ טא).

כלים ומוצרים העשויים מניילון. כגון שקיות אוכל, ניילון נצמד, מפות שלחן, וכל כיוצא בזה, יש בהם חשש רחוק של תערובת חמץ. ומעיקר הדין אינם צריכים הכשר כלל (כל שכן ממה

שכתבנו לגבי מוצרי נייר). אך אם יכול להשיג בנקל עם כשרות לפסח – טוב שיעשה כן (הליכות מועד מלכא ע"מ ט).

תבניות ורדידי אלומיניום. אין בהם חששות של חמץ, אבל יש בהם חשש של מריחת שומן מן החי. אך גם לזה מעיקר הדין אין צריך הכשר, כי על פי רוב עושים את המריחה בחומר סינטטי, וגם אם נעשה בשומן מן החי – כבר נפסל מאכילת כלב, ולא שייך בזה דין "אחשביה" כיון שאף אחד לא מתכוין לאכול את השומן המרוח. אך מהיות טוב היכא דאפשר בנקל להשיג עם כשרות (בכל ימות השנה). (מ"מ הגרי"ש אלישיב זצ"ל – ה"ד בס' אשרי האיש פ"ח אות ו, והליכות מועד מלכא ע"מ טא).

חומרי ניקוי. כגון אקונומיקה, סבון לכלים, אבקת כביסה, וכיוצא בזה, אין צריך שום הכשר כלל. ונאין לחשוש שמא ישאר סבון על הכלים ויאכל עם האוכל. שהרי כל הסבון נשטף במים. ואף אם נניח שנשאר מהו – אין ברור כלל שיש בו תערובת חמץ. וגם אם יש בו תערובת חמץ – הרי כבר נפסל מאכילת הכלב, ולא שייך כאן "אחשביה" – כיון שלא מתכוין לאכול. (וכן כל סוגי הדבקים למיניהם – אינם צריכים כשרות כלל). (הליכות מועד מלכא ע"מ טא).

חומרי ניקוי שסכים בהם. כמו גבונים, סבונים, שמפו, קרמים, ומשחות למיניהם, נחלקן בזה האחרונים, יש שרצו להחמיר ולהצריכם כשרות משום שסיכה כשתיה. אך מדינא אין צריך לזה כשרות כלל, כי עצם הדין של סיכה כשתיה (מלבד ביה"ס) – הוא חומרא בעלמא, ולא מחמירין בה אלא בדברים שראויים לפחות לאכילת כלב, וכמבואר באחרונים (ס"י שכו ס"ד). ונאין לחוש שמא יבלע מן הסבון או המגבון, דאפילו יבלע – אינו מתכוין ולא שייך בזה "אחשביה". (הליכות מועד מלכא ע"מ טא).

מוצרי קוסמטיקה. כגון איפור וקרמים למיניהם, שהשימוש בהם הוא שימוש יצוני בלבד, אין צריכים שום הכשר כלל. אבל אדם שפנתו כיון שבאים במגע עם אוכל – טוב להשיג עם כשרות היכא דאפשר, ואם לא מצא – יכול להשתמש בלי כשרות ללא שום חשש, כי גם אם יש בהם תערובת חמץ – כבר נפסל מאכילה (ולכה"פ אינו מאכל כל אדם), ומותר לקיימו ולהנות ממנו בפסח. וגם אם אכלה ממנו בלי כוונה – אין בזה שום איסור. (ודלא כמו שטענו בזה כמה חכמים לאסור איסור). (מ"מ הגרי"ש אלישיב זצ"ל – ה"ד בס' אשרי האיש פ"ח אות טז, שו"ת אור לציון ח"ג פ"ח ס"ו, וליקוט יוסף מועדים ע"מ שס, הליכות מועד מלכא ע"מ טב, ועוד). ומ"ש בס' הליכות מועד מלכא ע"מ טג – שמשחת שיניים עם טעם טוב צריכה כשרות לפסח. במחכ"ת אינו נכון, דסוף סוף אינה ראויה לאכילת כל אדם, וכיון שאינו מתכוין לאכול לא שייך בזה אחשביה, וכמבואר לעיל).

קסמי שיניים / חוט דנטלי. קסמי שיניים מפלסטיק – אינם צריכים הכשר כלל. ומעץ – טוב להשיג עם כשרות היכא דאפשר. וחוט דנטלי עם טעם – צריך הכשר, ובלי טעם – אין צריך הכשר (הליכות מועד ע"מ ט).

כפפות חד פעמיות. ישנם שני סוגים, שסוג שאין בו עמילן כלל ואפשר להשתמש בו ללא כל חשש, ויש סוג שבתוך הכפפה יש עמילן, ופעמים רבות הוא עמילן חיטה, ולכן אם הכפפות הללו באות במגע עם אוכל – צריך לקנות דווקא עם הכשר לפסח. כפפות רב פעמיות – אם אין לזה ציפוי פנימי – אין בהם חשש מוצרים צריכים כשרות לפסח (הליכות מועד ע"מ טב).

כלים חדשים. כל סוגי הכלים החדשים (סירים, מחבתות, סכיים, וכדומה, בין מתכת בין מעץ בין מזכוכית ובין

מחוס, או מכל חומר אחר) – אינם צריכים הכשר כלל. ובכלים העשויים מאלומיניום או מנירוסטה, יש שנהגו להגעילן, ולא מחשש חמץ, אלא משום שמושחים אותם בחומר מסויים כדי ליתן להם ברק, וחששו שזאת חומר זה עשו משומן מן החי. אך מדינא אין צריך לחוש לזה כלל, כי בומנינו על פי רוב המריחה נעשית מחומר סינטטי, וגם אילו נעשה משומן מן החי – כבר נפסל מאכילת הכלב, ולא שייך בזה "אחשביה" – כיון שאינו מתכוין לאכול. (הליכות מועד ע"מ טב).

סיגריות. במשנה ברורה (ס"י תסז ס"ק לג) מבואר, שאם יודעים בוודאות שיש תערובת חמץ בסיגריות – אסור לעשנן בפסח. וכן פסק מ"מ הגרי"ש אלישיב זצ"ל (אשרי האיש פ"ח אות א). אבל הגאון יעב"ץ בספר מור וקציעה (ס"ס תמב), האריך לחלוק על האוסרים, וכתב, דאף אם ידוע בוודאות שמוערב חמץ בטבק, מותר לעשן סיגריות אלו בפסח, כיון שנפסלו מאכילת הכלב מלפני הפסח, וחמץ שנפסל מאכילת הכלב מותר בהנאה, (ולא שייך בזה "אחשביה", דאחשביה שייך רק באכילה. ולדעת רוב הראשונים אף באכילה לא שייך אחשביה). וכתב, שאביו הגאון החכם צבי היה שוחק על המתחסדים לחזר אחור טבכ כשר לפסח. ע"ש. וכן פסק בשו"ת דברי חיים מצאנז (חיו"ד ס"ס כ). וכן כתב השד"י חמד (מערי ח"מ ס"י א אות א), ושכן עמא דבר. וכן פסקו רוב האחרונים. וכן פסק מ"מ הראשון מופת הדור הגאון רבינו עובדיה יוסף זצ"ל בשו"ת יהודה דעת (ח"ב ס"י טא), ובספר חזון עובדיה (פסח ע"מ ק"ט). [והרב כ"פ החיים (ס"י תסז ס"ק פא) כתב, שהמקילים בזה יש להם על מה שיסמוכו, והמחמיר תע"ב].

♦ הלכות מכירת חמץ ♦ מקור התקנה

פז. אדם שיש לו חמץ מרובה, וחס עליו לבערו, רשאי למכור את החמץ לגוי במכירה גמורה (פסחים כא. ותוספתא שם פ"ב ה"ו. וטו"ש ע"י תמג ס"א, וסי' תמח ס"א), וזו אף על פי שהחמץ נשאר בבית הישראלי במקום סגור, אין בזה שום איסור, שכיון שמכר את החמץ ומקומו לגוי בקנינים הראויים, הרי החמץ שייך לגוי, ואין הישראלי עובר עליו בשום איסור, כמו שאמרנו חז"ל: "שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים" (פסחים ה: וטו"ש ע"י תמ ס"ב, משניב ס"י תמח ס"ק יב, כה"ח ס"ק מה, וחזו"ע ע"מ ע).

מנהג המכירה הכללית

פח. בימי קדם היו נוהגים לעשות המכירה כל אחד לעצמו (עי' שו"ת חתם סופר חאו"ח ס"ק קא, ושו"ת אורי וישעי ס"י קכא), אך הרבה תקלות ומכשולים יצאו מזה, כיון שלא כל אחד היה בקי בהלכות מכירת חמץ. ולכן תיקנו גדולי ישראל לפני כמאתיים שנה, שכל אחד כותב "שטר הרשאה" על חמצו לרב המקומי, שבו ממנה את הרב לשליח למכור את חמצו לגוי, והרב מוכר את החמץ של כולם לגוי. והחמץ נשאר בפסח בבית הישראלי במקום סגור. ואחר הפסח הרב חוזר וקונה את החמץ מן הגוי (עי' בערוך השלחן ס"י תמח ס"כ"ז).

מכירת חמץ לכתחילה

פט. יש אומרים שכל התקנה של מכירת חמץ לגוי, היא רק בדיעבד, אבל לכתחילה אין למכור את החמץ לגוי, כיון שמבטל בזה את מצות "תשביתו". אבל העיקר להלכה שאף במכירת החמץ לגוי מקיים את מצות "תשביתו". ועל כל פנים בומנינו שכולם מבערים את הפתיתים של בדיקת החמץ, לכולי עלמא המכירה על שאר החמץ היא לכתחילה (כמבואר במשניב ס"י תמח ס"ק"י).

מכירת חמץ גמור

צ. יש מחמירים שלא למכור לכתחילה חמץ גמור, אלא רק דברים שיש בהם תערובת חמץ או חשש חמץ. ולכן מי שיש לו חמץ גמור, כגון: פיתות, ביסקוויטים, וופלים, וכדומה, טוב ונכון שלא ימכרם לגוי, אלא יבערם מן העולם כדת וכדין. אולם אם יש לו הפסד מרובה בדבר (והכל נמדד לפי מצבו של האדם), נוהגים למכור גם חמץ גמור (עיני בפסקי תשובות ס"י תמח אות י). ויש שמקילים בזה אפילו לכתחילה (כן הובח במישור הרב שדי חמד מערי חו"מ ס"י ט אות כ. וכן מוכח מדברי הרב חזון עובדיה ע"מ ע).

מכירת חמץ אע"פ שביעך הכל

צא. גם מי שמכר את כל החמץ שברשותו, אף על פי כן טוב שיעשה מכירה לגוי, מחשש שמא נשאר בביתו איזה חמץ שאינו ידוע לו (מרו הגרי"ש אלישיב זצ"ל הו"ד בס' מכירת חמץ כהלכתו פ"א הי"א. וכ"כ בשו"ת להורות נתן ח"ו סי' כה. וכן דעת הגר"ש אורבך זצ"ל, כמ"ש בס' הליכות שלמה פ"ו ה"ג. ודלא כמ"ש בשו"ת אור לציון ח"ג פ"ט הערה א.).

מקומות משותפים

צב. גם חמץ השייך לשותפים – יש בו איסור של כל יראה וכל ימצא, והייבם לבערו או למוכרו לגוי. ולכן, מקומות השייכים לכמה בני אדם בשותפות, כגון חדרי מדגרות, מקלטים, חדרי אשפה, וכדומה, צריכים למנות את אחד השכנים שימכור לגוי את כל החמץ הנמצא במקומות הנ"ל (פסקי תשובות סי' תמח אות ב.).

זמן המכירה

צג. לכתחילה יודרו כל אדם למכור את חמצו ולא יצטרכה ליום האחרון, שמא ישכח למוכרו ואז יצטרך לבער הכל. אמנם מיעקף הדין יכול למכור את חמצו עד סוף שעה חמישית (בשעות זמניות) של יום י"ד בניסן. ובדיעבד יכול למכור עד שעה לפני חצות בשעות שוות (משנ"ב סי' תמח סק"ט, וחזון עובדיה עמ' ס.).

צד. ויש שמחמירים להקדים את המכירה ליום י"ג בניסן, קודם שתחול חובת בדיקת חמץ, כדי שלא תחול חובת בדיקה על אותם מקומות הנמכרים לגוי. ובפרט נכון להחמיר בזה במי שמוכר את כל ביתו (וכשמוכר כל ביתו, צריך שישיר חדר אחד שלא ימכרו, כדי שיוכל לקיים בו את מצות בדיקת חמץ – פסקי תשובות סי' תלו אות ב.), ולכל הפחות יקפיד לחתום על "שטר ההרשאה" ביום י"ג בניסן (מכירת חמץ כהלכתו פ"ג ה"ב-ה"ו).

מכירה גמורה

צה. צריך למכור את החמץ בלב שלם ובכוונה גמורה (מחצית השקל סי' תמח סק"ה, קיצור שלחן ערוך סי' קיד ס"א וש"א.).

מה מוכרים

צו. צריך לכלול במכירה את כל מיני החמץ שיש ברשותו (מיני דגן, ופלים, בסקוויטוס, וכי"ב), וכן כל המוצרים שיש בהם תערובת חמץ או חשש חמץ, וכן את החמץ הדבוק בכלים. וכן מניית למיניהם. ונהוגים לכלול במכירה גם את כל הדברים שאין עליהם נשורות לפסח. וכן את החמץ שאינו ידוע לנו. ורבים נוהגים לפרט בשטר המכירה את מיני החמץ הנמכרים. ומשכירים לגוי את הקרקע שעליה מונח החמץ. וגם מי שדר בשכירות, אינו צריך לבקש רשות מהמשכיר על זה (כמבואר כל זה באורך בפסקי תשובות סי' תמח, ובספר מכירת חמץ כהלכתו.).

מחיצה בפני החמץ

צז. כל החמץ הנמכר לגוי, צריך לרכוז במקום מסוים, כגון באיזה חדר או ארון, ולסגור אותו היטב, ולהדביק עליו פיסת נייר שכתוב עליה "חמץ" או "מכור לנכרי" (שו"ת קנין תורה ח"א סי' קי, וסידור פסח כהלכתו פ"א הי"ז, ופסקי תשובות סי' תמח אות יא.). אבל פריסת סדין בלבד על מוצרי החמץ (כמו שעושים כמה בעלי חנויות מחוסר ידיעה), אינה נחשבת מחיצה גמורה. אלא צריך לקבוע את החדשים במסמרים או סיכות, כדי שלא יגורו ברוח מצויה. וכמו כן אפשר לפרוס ניירות ולהדקם על ידי סיכות וכדומה (מכירת חמץ כהלכתו פ"ב הכ"ד והכ"ה.).

לקנות בשביל למכור

צח. לכתחילה אין ראוי לקנות חמץ לפני הפסח (כדי שיהיה לו למוצאי הפסח), ולמוכרו במכירת חמץ, משום שנראה כמערים (שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' מט, ומכירת חמץ כהלכתו פ"ד הכ"ג, וילקוט יוסף סי' תמח ס"ט.).

שכר טירחה

צט. ראוי ונכון במוקדם לשלם לרב איזה תשלום עבור טירחתו במכירת החמץ (מרו הגרי"ש אלישיב זצ"ל - הו"ד בס' אשירי האיש ח"ג עמ' שלא, מועדים וזמנים ח"ד סי' ערה, מכירת חמץ כהלכתו פ"א הי"ז, פסקי תשובות סי' תמח אות יז, וילקוט יוסף סי' תמח ס"ח.).

• הלכות בדיקת חמץ •

נקיין הבית

ק. כתבו הראשונים ז"ל, שכמה ימים קודם חג הפסח, צריך לנקות היטב את כל חדרי הבית, כדי שלא ישאר שם שום חשש חמץ (יני ב"ו והמ"א סי' ט"ג תלג). וכן יש לנקות את כיסי הבגדים, וילקוטי בתי הספר, וארונות המטבח, והמקרר, והרכב, ושאר כל המקומות שאפשר שהכניסו בהם חמץ במשך השנה (עי' טושי"ע סי' תלג ס"ג, ובאחרונים שם. וכ"כ בחזו"ע עמ' לב, ובמאמר מרדכי פ"ו ה"א.).

קא. וידוע מה שאמר רבינו האר"י ז"ל: שמי שנוהר ממהו חמץ בפסח, מובטח לו שלא יחטא כל השנה (באר היטב סי' תמו סק"א, ודבש לפי מער ח אות יח. ועי' כו"ב בכה"ח סי' תמו סק"ב, בשם הזוה"ק, שכל מי שנשמר ממהו חמץ בפסח, גופו ונשמתו שמורים מיצר הרע). ולכן לא יקוצו חלילה בנקיין הבית, כי מצוה רבה הם עושים, ולפום צערא אגרא (פ"ה דאבות מ"ג). וכבר אמר רבינו האר"י ז"ל: כי הזיעה שמזיע האדם בקיום המצוות, מתכפרים בה כל עוונותיו (מרו החיר"א ז"ל במחזיק ברכה סי' רג סק"א). אשר על כן, החלש יאמר גיבור אני, ואיש לרעהו יעזור, בשמחה ובטוב לבב.

תקנת בדיקת חמץ

קב. בליל י"ד בניסן, תיקנו לנו חז"ל לבדוק ולחפש אחר החמץ לאור הנר, כדי שלא ישאר שום חמץ בביתו ויבוא לאוכלו בפסח חלילה. ולכן תיקנו חז"ל לחפש אחר החמץ בכל מקום שהוא, ולבערו (פסחים ב. וטושי"ע סי' תלא ס"א.).

מקומות החייבים בבדיקה

קג. כל מקום שאפשר שהכניסו בו חמץ במשך השנה, חייב בבדיקה, לפיכך כל חדרי הבית, והמרפסות, והארונות, ושאר כל המקומות שאפשר שהכניסו בהם חמץ במשך השנה, כולם חייבים בבדיקה (שלחן ערוך סי' תלג ס"ג, משנ"ב ס"ק יג, כה"ח ס"ק כב, וחזו"ע עמ' לה). אבל הספרים אינם צריכים בבדיקה כלל (שו"ת יביע אומר ח"ז הא"ח סי' מג, ושו"ת אור לציון ח"א סי' לב.).

חייב בבדיקה אע"פ שניקו הבית

קד. אף על פי שניקו את הבית היטב קודם ליל י"ד בניסן, חייבים לעשות בדיקת חמץ בליל י"ד בניסן כתקנת חז"ל (טושי"ע סי' תלג ס"א). אמנם יש מקילים לעשות הבדיקה בשעה מועטת ובעברה בעלמא, מפני שמסתמכים על הנקיין שעשו קודם לכן. ויש להם על מה שסימכו (שע"ת סי' תלג סק"ב, ושו"ת קנין תורה ח"ב סי' קכב, וחזון עובדיה עמ' לו, ופסקי תשובות סי' תלג אות ח). אך הרבה מגדולי ישראל הקפידו מאד בבדיקה זו לעשותה היטב היטב, והיה לוקח אצלם הבדיקה כמה שעות (מעשה רב להג"א סי' קעה, ושו"ת מכתב סופר ח"א סי' יז). והמחמיר בזה תבא עליו ברכה (חזו"ע עמ' לו סוף סק"ד). אמנם כיסי הבגדים וילקוטי בתי הספר, אין צריך לבדוקם בליל י"ד בניסן, אלא די כמה שניקו אותם לפני כן (חזון עובדיה עמ' לג, ושו"ת שבט הלוי ח"א סי' קלו, ובס' אורחות רבינו פסח אות יז, שכן נהגו החז"א והסתייפלר).

בדיקת המקומות הנמכרים לגוי

קה. מנהג פשוט שאין בודקים כלל את המקומות שמאוחסן שם החמץ הנמכר לגוי, אלא סוגרים אותם היטב, וכותבים עליהם "חמץ" או "נמכר לנכרי", כדי שלא יטעה שום אדם להשתמש בהם בפסח (משנ"ב סי' תלו ס"ק לב, וחזון עובדיה עמ' נא. ובאורחות רבינו פסח אות כו, שכן נהגו החז"א והסתייפלר. ועיני עוד מה שכתבנו בהלכות מכירת חמץ).

מקומות החייבים בבדיקה בלי ברכה

קו. בתי כנסיות ובתי מדרשות – חייבים בבדיקה, אבל אין מוכרים על בדיקה זו. וכן אדם שיש לו רכב, חייב לבדוקו בלי ברכה. ובכל אלו המקומות שחייבים בבדיקה בלי ברכה, נכון שיכניו לפוטרם בכרכה שמכרו על הבדיקה שעושה בביתו, ואחר הבדיקה בביתו ילך מיני לבדוקם, ולא ידבר בנתיים בדברים שאינם מענין הבדיקה (דעת תורה סי' תלג, וחזון עובדיה עמ' מט ועמ' נב.).

בדיקת חנות

קז. מי שיש לו חנות, חייב לבדוקה בליל י"ד בניסן לאור הנר. ואם ביתו סמוך לחנות, יכרך

על הבדיקה שבביתו ויכוין לפטור גם החנות, ואחר שייסיים הבדיקה בביתו ילך מיד לבדוק החנות, ולא ידבר בנתיים בדברים שאינם מענין הבדיקה (משנ"ב סי' תלב סק"ז, וחזון עובדיה עמ' מז). אבל אם החנות רחוקה הרבה מביתו, יכוין בשעת הברכה שמכרו בביתו לפטור רק את ביתו, ואחר כך ילך לבדוק החנות ויכרך שוב על הבדיקה שבחנות (מקראי קודש להגר"ש פראנק זצ"ל – פסח ח"א עמ' קל, וחזון עובדיה עמ' מז).

שליח לבדיקה

קח. מי שאינו יכול לבדוק החמץ בעצמו, רשאי למנות שליח שיבדוק את החמץ במקומו. ואם השליח עושה את כל הבדיקה, לא יכרך בעל הבית אלא יכרך השליח (משנ"ב סי' תלב סק"י, וחזון עובדיה עמ' מט). אבל אם בעל הבית עושה הבדיקה, והשליח רק עוזרו, יכרך בעל הבית, והשליח יעמוד אצלו בשעת הברכה ויתכוין לצאת בכרכה. וכן יעשה אם רוצה שבני הבית יעזרוהו בבדיקה, יעמידם אצלו בשעת הברכה, ואחרי הברכה יתפזרו לבדוק איש איש במקומו (טושי"ע סי' תלב ס"ב, ומשנ"ב שם סק"י, וחזון עובדיה עמ' מה).

זמן הבדיקה

קט. זמן הבדיקה הוא בליל י"ד בניסן מיד אחר צאת הכוכבים. ויתפלל קודם תפילת ערבית, ואחר כך יבדוק מיד. וטוב שיאמר לאיזה אדם שיזכירהו לבדוק אחר התפילה (משנ"ב סי' תלא סק"ה, כה"ח ס"ק יח, וחזו"ע עמ' מד). וכן אם עדיין לא בירך ברכת הלבנה, יכרך קודם ברכת הלבנה, ואחר כך יבדוק מיד (עי' שו"ת נודע ביהודה מהדור"ק סי' מא).

אכילה, מלאכה, ושניה לפני הבדיקה

קי. אסור לאכול יותר מכביצה פת או מיני מזונות, וכן אסור להתחיל בעשיית מלאכה, וכן אסור לישן אפילו מעט, החל מחצי שעה קודם צאת הכוכבים, עד אחר שיבדוק. אבל מותר לאכול עד שיעור כביצה (כחמישים גרם) פת או מיני מזונות, וכן מותר לאכול ברות וירקות או חבשיל אורז – אפילו הרבה, וכן מותר לשנות תה או קפה וכדומה (שלחן ערוך סי' תלא ס"ב, ומשנ"ב סק"ו. ומה שכתבנו להתייר אכילת פירות אפילו הרבה, אע"פ שהרב משנ"ב התייר בזה רק בחצי שעה שקודם זמן הבדיקה. מ"מ הרבה אחרונים כתבו להקל בזה גם אחר שהגיע זמן הבדיקה. וכן פסק הרוב חזון עובדיה עמ' מא. ובפרט הדיו פלגותא בדרבנן, והלכה כדברי המיקל).

לימוד תורה לפני הבדיקה

קיא. אסור להתנות ללמוד משעה שהגיע זמן הבדיקה, דהיינו בצאת הכוכבים, אלא צריך לבדוק מיד (חזון עובדיה עמ' מב). אבל שיעור תורה (בלא פלפול) קבוע המתקיים לאחר תפילת ערבית – יש לקיימו כרגיל, ולאחר השיעור טוב שיכריז הגבאי שילכו לבדוק מיד. אמנם אם יודעים בוודאות שאף אם ירחו את השיעור לאחר הבדיקה יבואו כל המשתתפים, עדיף יותר לעשות כן (ש"ע הרב סי' תלא ס"ט, ומשנ"ב סק"ז, וחזו"ע עמ' מג).

האיסור דוקא על הבודק

קיב. כל מה שאמרנו שאסור לאכול או לעשות מלאכה או ללמוד לפני הבדיקה, האיסור הוא רק על הבודק (בעל הבית), אבל שאר בני הבית מותרים בכל הדברים הללו (חזו"ע חנוכה עמ' חח).

ההנחות לבדיקה

קיג. נהגו קודם הבדיקה לפזר בפנינת הבית עשרה פתיתי חמץ, פחות מכזית כל אחד, אוד, עשופים בנייר היטב, וטוב שאחד מבני הבית יפזר את החתיכות, ולא בעל הבית הבודק. וגם טוב שירשום את המקומות שהניח בהם, מחשש שמא ישכחו היכן הניחום. ומכל מקום אם לא מציא אחד מן החתיכות, יסמוך על הביטול כיון שהוא פחות מכזית (ב"י והמ"א סי' תלב ס"ב, ומשנ"ב ס"ק יב-ג, כה"ח ס"ק כט-לב, וחזו"ע עמ' לו).

קיד. הבדיקה צריכה להיות לאור הנר. וצריך שיהיה נר שעווה יחידי. אבל אסור לבדוק בנרות שסימנם חשש"א, דהיינו – חֶלֶב, שֶׁמֶן, שֶׁפֶן, אֲבוּקָה (ש"ע והמ"א סי' תלג ס"ב). ואם אין לו נר שעווה, או שאינו יכול לבדוק בנר מאיזה סיבה, יכול לבדוק בפנס חשמלי קטן בכרכה (פסקי תשובות סי' תלא אות ב, וחזון עובדיה עמ' לח – ושכן הורה הגאון החזון איש).

קטו. ויש נוהגים שהבודק לוקח עמו קערה, ובה פרוסת לחם ומעט מלח. וכן נוצה או סכין, לחטט בחורים ובסדקים. וכל החמץ שמוצא נותן בתוך הקערה (רמ"א ס"ס תמה, משנ"ב ס"י תלג ס"ק מג, כה"ח ס"ק פד, בא"ח ש"א פ"ו צו ה"ו, נטי"ג פ"ז ה"ח-ט, וחזו"ע ע"מ גא).

קטז. טוב שיטול ידיו קודם הבדיקה. ויש נוהגים לומר "לשם יחוד" הנדפס בסידוריה. (משנ"ב ס"י תלד סק"ב, כה"ח ס"ק א-ג, ולשון חכמים ע"מ מג והלאה).

קיז. לא תיקנו ברכת "שהחינו" על הבדיקה. אבל מכיון שיש אומרים שצריך לברך שהחינו, נהגו להביא איזה פרי חדש או בגד חדש, ומברך עליו שהחינו ומכיון לפטור בברכה זו גם את הבדיקה והביעור, ואחר כך יברך על הבדיקה

(בא"ח ש"א פ"ו צו ה"ה, כה"ח ס"י תלב סק"ט, פסקי תשובות אות ב, וחזון עובדיה ע"מ מה - ושם כתב שיברך שהחינו אחר שיתחיל קצת בבדיקה. וצ"ע).

הברכה, הבדיקה, והביטול

קית. לפני שמתחיל לבדוק צריך לברך על הבדיקה (פסחים ז: וטושי"ע ס"י תלב ס"א), וכל מי שמשמיע בבדיקה צריך לעמוד של בשעת הברכה (טושי"ע ס"י תלב ס"א), וצריך בעל הבית לכון להוציאם בכרכתו, והם יכוונו לצאת ויענו רק 'אמן' (משנ"ב סק"ט, כה"ח ס"ק כה, וחזו"ע ע"מ מה). ואם הביא פרי חדש או בגד חדש, יברך תחילה ברכת שהחינו, ואחר כך יברך "על ביעור חמץ", (ויכין לפטור בברכה זו גם את הביעור שלמחרת), ויתחיל לבדוק מיד (מבואר לעיל סעיף ק"ו, וכ"כ בנטיעי גביראל פ"ג ה"ו וה"ה). ולא ידבר כלל בין הברכה לבדיקה (ש"ע ס"י תלב ס"א), ובאמצע הבדיקה מותר לדבר בדברים שהם מענין הבדיקה (משנ"ב סק"ו, כה"ח ס"ק טז, וחזו"ע ע"מ מד).

קיט. אם טעה ובירך "על בדיקת חמץ" - יצא ידי חובה ואינו חוזר לברך (מאמר מרדכי פ"ו הל"ד, ודלא כהפמ"ג ס"י תלב א"א סק"א שכתב דלא יצא אף בדיעבד. וכן השיב לי מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, שיצא בדיעבד).

קכ. יבדוק היטב בכל המקומות שאפשר שהנכניס בהם חמץ במשך השנה (כמבואר לעיל סעיף ק"ג). וכן יבדוק את המוצאים שקנו, שלא תעורב עמם איזה מוצר שאינו כשר לפסח (עפ"ד הש"ע ס"י תלג ס"ג). ולא יקרוך בבדיקתו, כי מצוה זו היא גדולה מאד, ולפום צערא אגרא (בא"ח ש"א פ"ו צו ה"ג, ועיין מה שכתבנו לעיל סעיף ק"ד).

קכא. אחר שסיים הבדיקה, יעשה הביטול. ונוסח הביטול של הלילה "דלא דחיתיה, ודלא ביערתיה". וצריך שיאמר הביטול בשפה המוכנת לו. [נחייב להבין, שהביטול הוא - שמגלה דעתו שאינו מחשיב את החמץ לכלום, והרי הוא כעפר הארץ]. וחזורים על נוסח הביטול ג' פעמים. ונכון שפעם השלישית יוסיף: ליבטיל ולהוה "הפקר" כפערא דארעא (ש"ע רמ"א ס"י תלד ס"ב, משנ"ב וכה"ח שם, וחזו"ע ע"מ נב והלאה).

קכב. אם בירך לפני הבדיקה שהחינו על פרי חדש, יברך עליו עתה ברכת הנהנין ויאכלנו (חזון עובדיה ע"מ מה).

קכג. אחר שסיים הבדיקה - יזהר להצניע היטב את כל החמץ, שלא יתפור חלילה (טושי"ע ס"י תלד ס"א).

דיני יום י"ד בניסן

השכמת בית הכנסת

קכד. נוהגים להשכים לבית הכנסת לתפילת שחרית, כדי שישפיק לקיים את מצות הביעור בזמנה, וכן להכין את כל ההכנות לחג.

סוף זמן אבילת חמץ

קכה. ביום י"ד בניסן - מותר לאכול חמץ עד סוף שעה רביעית בשעות זמניות, ומשעה זו נאסר החמץ באכילה, ומותר בהנאה. עד סוף שעה חמישית, שאז נאסר גם בהנאה (טושי"ע ס"י תמג ס"א, משנ"ב סק"ח, כה"ח ס"ק כא, וחזו"ע ע"מ נט).

ביעור חמץ

קכו. צריך לשרוף את החמץ מיד לאחר שנאסר באכילה, קודם שיאסר בהנאה (משנ"ב ס"י תמה סק"ו וסק"ו, פסקי תשובות אות ג, וחזון עובדיה ע"מ סה). ויש נוהגים לשרוף עמו גם את הנוצה והקערה ושורוי הנה של הבדיקה, והלולב וההושענא (רמ"א ס"י תמה, משנ"ב סק"ו, כה"ח ס"ק טו, ופסקי תשובות אות ה). וצריך להזהר

שלא יהיה החמץ עטוף בדברים המונעים ממנו להישרף, שצריך שישרף החמץ לגמרי עד שיהיה כפחמים, ולכן אם יש חתיכות גדולות - צריך לחותכם לפרוסות קטנות קודם שישרפם (פסקי תשובות ס"י תמה אות א, וחזון עובדיה ע"מ סד). ויש נוהגים לומר "לשם יחוד" לפני הביעור (כה"ח ס"י תלד ס"ק מג, ולשון חכמים ע"מ מו).

קכז. ישליך החמץ לתוך מדורת השריפה ביד ימינו, וימתין מעט כדי שתאחו בו האש היטב, ואחר כך יבטלנו. ונוסח הביטול של היום: "דחיתיה ודלא דחיתיה, דביערתיה ודלא ביערתיה". וצריך להבין הביטול. ונכון שבפעם השלישית יוסיף "הפקר" (טושי"ע ס"י תלד ס"ב וס"ג, וארוחת חיים ס"י תמה אות א, וע"ל לעיל סעיף קכא).

קכח. אחרי הביעור, יזהר לנקות שיניו היטב, ולנער בגדיו, שלא ישאר שם שום חמץ חלילה (משנה ברורה ס"י תלג ס"ק מג, וארוחת חיים ס"ק סו, בן איש חי ש"א פ"ו צו ה"ח, וחזון עובדיה ע"מ טג).

תענית בכורות

קכט. נהגו הבכורות להתענות ביום י"ד בניסן, וזכר לנס שניצולו במכת בכורות (טושי"ע ס"י תע ס"א, ומשנ"ב סק"א, וע"ל בפסקי תשובות אות א). ודווקא הזכרים מתענים (ש"ע שם בסתם, ורמ"א בהגה, משנ"ב סק"ה, כה"ח ס"ק טו, וחזו"ע ע"מ ר). וגם אדם שאינו בכור אבל יש לו בן בכור שלא הגיע למצוות - צריך להתענות במקום בנו (רמ"א ס"י תע ס"ו, וארוחת חיים שם). ובכור שיש לו איזה חולי או מיחוש, פטור מהתענית (משנ"ב סק"ב, כה"ח ס"ק טו, וחזו"ע ע"מ רח). וגם כשחל התענית ביום ששי - צריכים להשלים התענית עד צאת הכוכבים (משנ"ב סק"ב, וכן מבואר בחזו"ע ד' תענית ע"מ טו). ובזמן הזה שירדה חולשה לעולם פשט המנהג לפטור תענית זו על ידי שמשתתפים בסיום מסכת, וצריכים הזכרים להיות נוכחים בשעת הסיום, ולהביא את הסיום, ולאכול איזה מאכל בשיעור כזית (ממין מזונות או פירות) או לשותות רביעית משקה (משנ"ב סק"י, כה"ח סק"י, בא"ח ש"א פ"ו צו ה"ה, וחזו"ע ע"מ רח והלאה).

אכילה בערב פסח

קל. אסור לאכול מצה כל יום י"ד בניסן (ש"ע ס"י תמג ס"א, ורמ"א ס"י תמג ס"ב, וחזו"ע ע"מ קצו), ואפילו ילדים קטנים שמבינים סיפור יציאת מצרים, אין להאכילם מצה ביום י"ד בניסן (משנ"ב ס"י תמג ס"ק יג, כה"ח ס"ק כה, וחזו"ע ע"מ ר). ויש נוהגים להחמיר שלא לאכול מצה גם בליל י"ד בניסן (בא"ח ש"א פ"ו צו ה"ב, וש"ת א"ב א"ח ח"א ס"י קנה). ויש שמחמירים שלא לאכול מצה מראש חודש ניסן (משנ"ב ס"י תמג ס"ק יב, כה"ח ס"ק כב). ויש המחמירים יותר, שלא לאכול מצה שלשים יום קודם לפסח (שערי הלכה ומנהג ח"ב ס"י קצא).

קלא. גם מצה שנטחנה ואפה ממנה עוגה, אסור לאוכלה ביום י"ד בניסן. ולכן אסור לאכול ביום י"ד בניסן כל מיני עוגיות העשויות מקמח מצה (רמ"א ס"י תמג ס"ב, משנ"ב ס"ק יט, כה"ח ס"ק לג, וחזו"ע ע"מ קצט). ואם רוב התערובת מדברים אחרים, ורק מיעוט מקמח מצה, מותר לאוכלה עד שעה עשירית (כן מבואר בשיעור הציון ס"ק טז, ובכה"ח ס"ק לג, וכ"פ בקש"ע ילקו"י ס"י תמג ס"ג).

קלב. מצה מבושלת או מטוגנת, מותר לאוכלה בערב פסח, עד שעה עשירית. וכן הדין לגבי קניידלך, או מצה עשירה [לנוהגים בה היתר] (משנ"ב ס"י תמג סק"ב, כה"ח ס"ק לד, ש"ע הרב ס"ט, וחזו"ע ע"מ קצט).

קלג. יש נוהגים שלא לאכול בערב פסח מרור או חרוסת (רמ"א ס"י תמג ס"ב וכה"ח ס"ק כז - לגבי מרור. ושערי הלכה ומנהג ח"ב ס"י קצח - לגבי חרוסת. אבל הרמ"א כתב שאין לחוש לגבי חרוסת), ואנו לא נהגנו להחמיר בזה (בית יוסף ס"י תמג ס"ב, וחזון עובדיה ע"מ רה, ואף הרב משנה ברורה ס"ק טו כתב שאין למנהג זה טעם). ויש שנהגו גם כן שלא לאכול ביצה בערב פסח, מפני שנוהגים לאכול בליל פסח ביצה זכר לקרבן חגיגה (בן איש חי ש"א סוף פ"ו צו ה"ג), ואין למנהג זה יסוד, ורשאים לבטלו אפילו בלי התרה (חזון עובדיה ע"מ רה).

קלד. לאחר שעה עשירית, אסור לאכול גם מצה מבושלת, או קניידלך, או מצה עשירה, כדי שיאכל בלילה מצה לתיאבון (טושי"ע ס"י תמג ס"א, משנ"ב סק"א וסק"ב, כה"ח ס"ק א, וחזו"ע ע"מ קצט). אבל פירות, או תבשיל אורז [לנוהגים בו היתר], או

בשר ודגים, מותר גם אחרי שעה עשירית, ויזהר שלא ימלא כרסו מהם (ש"ע שם, משנ"ב סק"ג, כה"ח סק"ו, וחזו"ע ע"מ ר).

קלה. מי שידע שגם אכילה מועטת תזיק לו, אסור לו לאכול אפילו מעט, כדי שיאכל המצה בלילה לתיאבון. ואם מכיר בעצמו שגם אכילה מהבוקר תזיק לו, צריך להתענות בערב הפסח (ש"ע ס"י תע ס"ג, ורמ"א ס"י תמג ס"א, משנ"ב שם סק"ה, כה"ח סק"ו, וחזו"ע ע"מ ריז).

מלאכה בערב פסח

קלו. אסור לעשות מלאכה בערב פסח אחר חצות היום, ואפילו לצורך יום טוב - אסור. ושני טעמים לדבר: א. שיהיה זמנו פנוי להכין את צרכי החג. ב. משום שזהו זמן הקרבת קרבן פסח, וביום שאדם מקריב בו קרבן - נאסר בעשיית מלאכה, דיום טוב שלו הוא. ואף על פי שבטל הקרבן, התקנה לא בטלה (טושי"ע ס"י תסח ס"א, משנ"ב ס"ק א-ז, כה"ח ס"ק א-יח-ט, וחזו"ע ע"מ קפא והלאה).

קלז. האיסור הוא דוקא במלאכות גמורות, כגון לתפור בגד חדש, וכיוצא בזה. אבל סוגי מלאכות שאינן מלאכה גמורה, כגון לעשות תיקונים בבגד וכדומה, מותר [לצורך יום טוב] אפילו אחר חצות היום ואפילו התיקון הוא מעשה אומן, בין כשעושה לעצמו ובין כשעושה לאחרים. ודווקא כשעושה בחנם, אבל בשר - אסור, אלא אם כן הוא תיקון של מעשה הדיוט (ש"ע רמ"א ס"י תסח ס"ב, משנ"ב ס"ק ו-ח ושע"צ סק"י, כה"ח ס"ק יח-כד, וחזו"ע ע"מ קפט). וכן מותר לגזוז הצפרניים, ולצחצח הנעליים, ולגהץ הבגדים, אפילו אחר חצות, [אך לכתחילה נכון לעשות דברים אלו לפני חצות] (משנ"ב סק"ה, כה"ח ס"ק טו, פסקי תשובות אות ד, וחזו"ע ע"מ קצג).

קלח. וכן אסור להסתפר אחר חצות היום. ואם שכח להסתפר לפני חצות, מותר לו להסתפר על ידי עצמו, או על ידי ספר עני שאין לו מה לאכול [ככל צורכו לפסח] (משנ"ב סק"ה, כה"ח ס"ק יג-טו, פסקי תשובות אות ג, וחזו"ע ע"מ קצא). וגילוח הזקן - לכתחילה נכון לעשות לפני חצות. ואם לא הספיק, מותר אחר חצות (מאמר מרדכי פ"ח ה"ג).

קלט. נוהגים להקל בסחורה (דהיינו למכור ולקנות) אפילו אחר חצות, וטוב להחמיר על כל פנים משעת מנחה קטנה (ש"ת בית דוד ס"י רמג, פסקי תשובות אות ה, מאמר מרדכי פ"ח ה"א, וחזון עובדיה ע"מ קפח).

הכנת עצמו ובני ביתו

קמ. מצוה להסתפר לכבוד החג (קודם חצות כ"ל). ומצוה לטבול במקווה - לטהר גופו ונפשו. וכן מצוה לרחוץ גופו לכבוד יום טוב. ואחר הרחיצה - ילבש בגדי יום טוב (רמ"א ס"ס תמג, משנ"ב ס"ק כב, כה"ח ס"ק מב וס"י תסח ס"ק קא, וחזו"ע יו"ט ע"מ קב).

קמא. יש נוהגים לקרות סדר הקרבת קרבן פסח, ואגרת מהר"ש מאוסטרופולי וצ"ל, ועוד עניינים חשובים המודפסים במחזורים. וטוב ונכון לקרותם (משנ"ב ס"י תמג ס"ק כב, כה"ח ס"י תמג סק"ו, ומאמר מרדכי פ"ח ה"ד).

קמב. יזהר להשכים ילדיו הקטנים, שישנו שינת צהריים, כדי שיהיו עירניים בלילה, ויוכל לקיים מצות 'והגדת לבנך' כתיקנה (מהר"ל, ומהר"ו, וכ"פ בחזו"ע ח"ב ע"מ ו).

ההכנות לליל הסדר:

קמג. יכין מבעוד יום כל הדברים הנצרכים לליל הסדר, והם:

- מקום מושבו - שיוכל להסב בנחת.
- כוסות - שמחזיקות קצת יותר מרביעית (גרם).
- יין או מיץ ענבים - ארבע כוסות לכל אחד מהמסובים.
- מצות שמורות עבודת יד - ישקול ויכין הכזיתות (מעט יותר מ-27 גרם) לכל המסובים.
- כרפס (סלרי) - מעט לכל אחד.
- מי מלח, או חומץ - לטיבול הכרפס.
- מרור (חסה) - ב' כזיתות לכל אחד מהמסובים.
- חרוסת - לטיבול המרור.
- זרוע - של בשר או עוף, צלוי או מבושל.

10. ביצה מבושלת.

11. הגדה - לכל אחד מהמסובים.

12. מיני מתיקה - לחלק לילדים לפני ההגדה.

13. ויסדר הקערה (כל אחד לפי מנהגו).

14. ויערוך שלחנו בכלים נאים.

דיני הדלקת הנרות

קמז. מצוה להדליק נרות לכבוד יום טוב, כמו שמדליקים לכבוד שבת. וטוב להדליק הנרות לפני השקיעה, כמו בכל ערב שבת. וכשחל יום טוב בשבת, חייבים מן הדין להדליק הנרות קודם השקיעה (ש"ע סי' תקיד סי"א, משניב סי' ס"ק מה, וחזו"ע יו"ט עמ' שו).

קמז. קודם ההדלקה תברך האשה: "בא"ה אמ"ה, אשר קדשנו במצותיו וציונו, להדליק נר של יום טוב". וכשחל יום טוב בשבת, אומרת: "להדליק נר של שבת ויום טוב". ואחר כך מדליקה (ש"ע ומשניב שם, ומשניב סי' רס"ג סי' כז, וכה"ח סי' ס"ק מג, וחזו"ע יו"ט עמ' ש"ה).

קמז. צריכה האשה להזהר שלא תברך "שהחיינו" בהדלקת הנרות, כיון שכבר מברכים "שהחיינו" בקידוש, ויוצאת בזה ידי חובה, ונמצא שאם מברכת שהחיינו בהדלקת הנרות, הרי זה כהפסק בין הברכה להדלקה. ואם בירכה "שהחיינו" בהדלקת הנרות, אף על פי כן תענה "אמן" על ברכת שהחיינו שבקידוש, [כיון שבברכת "שהחיינו" שבקידוש אנו פוטרם גם את שאר מצוות הסדר, והיא לא כיוונה בברכתה רק על עיצומו של יום. משא"כ בשאר החגים, שאם בירכה שהחיינו בהדלקה, אינה עונה אמן על ברכת שהחיינו שבקידוש] (משניב סי' רס"ג סי' כז, כה"ח סי' ס"ק, פסקי תשובות סי' תקיד אות כא, וחזו"ע יו"ט עמ' שו ופסח עמ' רסט).

הלל גמור

קמז. פשט המנהג אצל כל קהילות הספרדים, וגם אצל הרבה ק"ק אשכנזים, לגמור את ההלל בליל פסח בברכה תחילה וסוף, מיד לאחר תפילת ערבית (מרו השלחן ערוך סי' תפז ס"ד, שער הכוונות דף פ"א ע"ב, כה"ח סי' ק"ל וסי' קמ"א, פס"ת אות ה, וחזו"ע פסח עמ' רכו והלאה, ועוד רבים). ונכון לכיון בברכת "לגמור את ההלל" - לפטור גם את ההלל שאומרים בהגדה (מהר"ח באשדות הפסגה דף יח ע"ב, חיים לראש דף פ"ח ע"א, פס"ת אות ה, וחזו"ע עמ' רכו). וכשחל ליל פסח בשבת, אומרים קודם "ויכולו", ומיד אחר כך גומרים את ההלל (כה"ח סי' קמ"ג, וחזו"ע עמ' רלז). וגם מי שמתפלל במקום שלא אומרים הלל, נכון שיגמור את ההלל ביחידות בינו לבין עצמו (מרו החיד"א בברכ"י סי' קמ"ג ובשו"ב סי' קמ"ג ובמ"ב סי' קמ"ג, פס"ת אות ה, וחזו"ע עמ' רכו). ושם נבאר רבו הגאון בעל "נודע ביהודה", ארחות חיים החדש סי' תפז ס"ק, וחזו"ע פסח עמ' רכט, ועוד רבים). וגם הנשים צריכות לגמור את ההלל בברכה בליל פסח קודם הקידוש, וישאו ברכה מאת ה' (פס"ת אות ה, שו"ת יחיד"ח סי' לז, וחזו"ע עמ' רל).

ברכה מעין שבע

קמז. כשחל ליל פסח בשבת - אין לשלח ציבור לומר ברכת "מעין שבע" לאחר תפילת ערבית, מפני שברכה זו לא נתקנה אלא מפני המזויקים, ועתה הוא לילה המשומר מן המזויקים (מרו השלחן ערוך סי' תפז ס"א, מרו החיד"א בשי"ב סי' תרמב - בשם רבינו הארי"ל ז"ל, משניב סי' קט"ו). וכן דעת הרדב"ז, מהרי"א אישקאפה, כנסת הגדולה, מטה משה, לבוש, מגן אברהם, באר היטב, שלחן גבוה, כסא אליהו, שלמי ציבור, מהרי"א חיון, קמח סולת, ש"ע הגר"ו, ערוך השלחן, נוה שלום, מהרש"ם, ועוד רבים מגדולי הפוסקים והמקובלים. וכן הנהיג הראשון לציון הגאון המקובל רבינו אברהם גלאנטי זצ"ל בשיבת המקובלים "בית אל" ביהק"ו ירושת"ו, שלא לומר ברכת "מעין שבע" בליל פסח בשבת. ומבואר כל זה באורך בשו"ת יביע אומר שיש לאומרה. מכל מקום כבר הגד הגיד הגאון המקובל רבי אפרים הכהן זצ"ל - זקן המקובלים בדור הקודם, שאף רבינו הרש"ש לא מצא הכרח לברכה זו ע"פ הסוד, ותעמם של האומרים לאומרה - הוא טעם קלוש, וכל דבריהם נרפים הם נרפים, ולכן נשתנה המנהג בק"ק "בית אל", והנהיגו שלא לאומרה. ומבואר כל זה באורך בשו"ת יביע אומר ח"ב חא"ח סי' כה, ובשו"ת יחיה דעת ח"א סי' יג, ובחזו"ע פסח עמ' רלא, ובחזו"ע שבת ח"א עמ' שע, ועוד. ואחר כל הדברים האלה, מי יכניס ראשו בברכה ברכה לבטלה. ודי בזה לבמ"ק. ושליח ציבור האומר "מעין שבע" בליל פסח שחל בשבת - מכניס עצמו בחשש ברכה לבטלה, ואין עונים אחריו אמן [כן פסק מרו הראשון לציון מופת הדור הגאון

רבינו עובדיה יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר ח"ב חא"ח סי' ס"ס כה. והנ"ך ידו שנית בשו"ת יביע אומר ח"ד חא"ח סי' כא אות ג, עפ"ד הרמב"ם והרשב"ץ והרשב"ש והרמ"ץ ועוד. וכן כתב עוד בשו"ת יחיה דעת ח"א סי' יג, ובחזו"ע עובדיה פסח עמ' רלו, ובחזו"ע עובדיה שבת ח"א עמ' שעג, ועוד). ומכל מקום אם טעה הש"ץ והתחיל לומר ברכת "מעין שבע", אם אמר רק "ברוך אתה ה' אלקינו" - יסיים "אשר קדשנו במצותיו וציונו לגמור את ההלל", אבל אם כבר אמר "אלקינו ואלקי אבותינו", אין להפסיק באמצע ולגרום ל"ודאי" ברכה לבטלה, אלא יסיים את הברכה, ויאמר מיד אחר כך "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" (פסקי תשובות סי' תפז אות ג, וחזו"ע עובדיה פסח עמ' רלו). ובכל אופן אין לקהל לענות אחריו אמן (מרו הראש"ל זצ"ל בספריו הנ"ל).

סימני הסדר

- א. קֶדֶש - מקדשים על היין קידוש היום, ושותים כוס ראשון.
- ב. וְרַחֵץ - נוטלים ידיים בלי ברכה, לצורך אכילת הכרפס.
- ג. כַּרְפֵּס - מטבלים הכרפס בחומץ או מי מלה, ואוכלים.
- ד. יַחַץ - חוצים המצה האמצעית לשניים.
- ה. מַגִּיד - מוזגים כוס שני, וקוראים ההגדה, ומספריים ביציאת מצרים, ובסוף ההגדה שותים הכוס השני.
- ו. רַחֵץ - נוטלים ידיים לסעודה עם ברכה.
- ז. מוֹצֵיא - מברכים ברכת המוציא.
- ח. מִצָּה - מברכים ברכת "על אכילת מצה", [ואוכלים שתי כזיתות מצה].
- ט. מְרוֹר - מברכים "על אכילת מרור", [ואוכלים כזית מרור].
- י. פוֹרֵץ - כורכים כזית מרור בתוך כזית מצה, ואוכלים.
- יא. שְׁלַחַן עוֹרֵץ - סעודת החג.
- יב. צְפוּן - אוכלים כזית מהאפיקומן, זכר לקרבן פסח.
- יג. בְּרַךְ - מברכים ברכת המזון, על הכוס השלישי.
- יד. הֶלֶל - מוזגים כוס רביעי, וגומרים עליו את ההלל.
- טו. נִרְצָה - רצה האלהים את מעשיך.

דיני ליל הסדר

כוונה במצוות

קמט. בלילה הזה יש לנו כמה וכמה מצוות, חלקם מן התורה, וחלקם מדרבנן. וקיימא לן "מצוות צריכות כוונה", ולכן יזהר לכיון לפני כל מצוה לצאת ידי חובת המצוה. וכן בברכות שמוציא את האחרים ידי חובה, יזהר לכיון להוציאם ידי חובה, והם יכוונו לצאת ויקשיבו היטב לכל מילה, ויענו רק אמן (משניב וכה"ח ר"ס תעג, וחזו"ע ח"ב עמ' יט).

שלוץ ערוך

קנ. יהיה שלחנו ערוך מבעוד יום, כדי שבבואו מבית הכנסת יוכל לקדש מיד, [כני צריך לכתחילה לן לגמור את כל הסדר לפני חצות. אך יעשה הכל בשמחה ובנחת ולא במרוצה]. ומכל מקום לא יקדש לפני צאת הכוכבים, [ולא כבשאר שבתות שאפשר לקדש מבעוד יום] (טוש"ע סי' תעב סי' א, משניב וכה"ח שם, וחזו"ע ח"ב עמ' א והלאה).

אמירת הסימנים

קנא. יאמר הסימנים כפה, דהיינו, קודם הקידוש - יאמר "קדש", וקודם הלילה הזה. יאמר "ורחץ", וכן כל הסדר, כי נרמזו בזה סודות גדולים ונפלאים מאד (כ"פ החיים סי' תעג סי' לב).

קליות ואגונים

קנב. לפני שמתחיל את הסדר - יחלק לילדים קליות ואגונים ומיני מתיקה, כדי שיתעוררו לשים לב לכל השינויים שעושים בלילה הזה, וישאלו "מה נשתנה הלילה הזה". ויש נוהגים לחלק אחר הקידוש, ויש נוהגים לחלק לפני "מה נשתנה" (רמב"ם פ"ז מהל' חו"מ ה"ג, ש"ע סי' תעב סט"ז, משניב

וכה"ח שם, וחזו"ע עמ' ה, ארחות רבינו ח"ב עמ' נח, אור לציון ח"ג פ"טו סי"ו, מאמר מרדכי פ"יא הנ"ב).

קדש - דיני הכוס, היין, וההיסבה

קנג. הכוס - צריך שתהא הכוס מחזקת קצת יותר מרביעית (86 גרסא), ולפני הקידוש צריך לשטוף את הכוס מבחוץ, ולהדיחה בשפשוף מבפנים. אבל בשאר הכוסות, אם כוסו של כל אחד מונחת לפניו - אין צריך שטיפה והדחה [מלבד כוס ברהמ"ז, כדלהלן בדיני 'ברך'] (טוש"ע סי' תעב ס"ט, משניב סי' תעג סי' סה, כה"ח שם סי' ס"ק קמב, וחזו"ע עמ' טו-טז ועמ' נד).

קנד. היין - לכתחילה צריך שיהיה יין אדום (ולא לבן). ועדיף יין ממש, אך מי שקשה לו, ובפרט נשים וקטנים, יוצאים במיץ ענבים לכתחילה. וכן יוצאים ביין מבושל או מפוסטר אפילו לכתחילה (טוש"ע סי' תעב סעי' י"ב-יג, פסקי תשובות אות יא, וחזו"ע עמ' י"ג-י"ד). אולם לדעת המשניב סי' ק"ק לט - לכתחילה עדיף יין שאינו מבושל. [ומעיקר הדין יין שאינו חזק - אין צריך למזגו במים, ומכל מקום על דרך הסוד טוב למזגו בג' טיפין] (משניב סי' ק"ק כט, כה"ח סי' ק"ק נט, וחזו"ע עמ' טו. ומבואר בדבריהם דבכל הדי' כוסות יש ענין למוזגם ע"ד הסוד).

קנה. שתיית היין - לכתחילה ישתה את כל הרביעית בבת אחת. ובדיעבד אפילו שתה רוב רביעית מעט מעט, ולא שהה מתחילת שתייתו עד סופה "כדי אכילת פרס" (שבע וחצי דקות), יצא ידי חובה (משניב סי' תעב סי' ק"ק לר, כה"ח סי' ק"ק סח, פס"ת אות ח, וחזו"ע עמ' טז ועמ' סז).

קנו. ארבע כוסות - אחד אנשים ואחד נשים, חייבים ארבע כוסות. ומחנכים בזה גם את הקטנים. מיהו, אין צריך ליתן לפני הקטנים רביעית ממש, אלא אפילו כוסות קטנים לקטנים (טוש"ע סי' תעב סעי' י"ז-טו, משניב וכה"ח שם, פס"ת אות יג, וחזו"ע עמ' ה).

קנז. היסבה - צריך לשתות את הכוסות בהיסבה דרך חירות, דהיינו שיטה גופו וישען על צד שמאל. ואם היסב לצד ימין, או שלא היסב כלל, צריך לחזור ולשתות בהיסבה (טוש"ע סי' תעב ס"ג וס"ז, משניב וכה"ח שם, פס"ת אות א, וחזו"ע עמ' ט). וגם איטר צריך להסב לצד שמאל, ובדיעבד אם היסב לצד ימין - יצא (משניב סי' ק"ק יא, וחזו"ע עמ' ט). וגם הנשים צריכות להסב, ובדיעבד אשה שלא היסבה, יצאה י"ח (חזו"ע עמ' ו. ועי' כה"ח סי' ק"ק כח, שאף נשות אשכנז טוב שיסבו לכתחילה). ולכן ראוי שבעל הבית ירמוז למסובים לפני שתיית הכוסות ואכילת המצה - להסב (חזו"ע עמ' ט).

קנח. סדר הקידוש - מוזגים כוס ראשון, וטוב שאחרים יזגו לו - דרך חירות. ובעל הבית מקדש ומוציא את כולם ידי חובה. ומברך תחילה "הגפן", ואח"כ קידוש היום, ואח"כ ברכת "שהחיינו" - וצריך לכיון בברכת שהחיינו לפטור את כל מצוות הלילה [ד' כוסות, כרפס, מצה, מרור, וסיפור יציאת מצרים] (ש"ע ורמ"א סי' תעג ס"א, משניב וכה"ח שם, פס"ת אות א, וחזו"ע עמ' יז והלאה).

קנט. בין שתיית הכוס הראשון לשתיית הכוס השני - נוהגים שלא לשתות יין ושאר משקים המשכרים, אבל משקים שאינם משכרים - מותר. ומעיקר הדין מותר גם כן למי שרעב מאד לאכול מעט פירות או אורז (לנוהגים בו היתר) אחר הקידוש. אבל אחר שהתחיל באמירת ההגדה - אסור לאכול כלל. ולגבי שתיית משקים שאינם משכרים, הספרדים - מקילים, והאשכנזים - מחמירים (ש"ע סי' תעג ס"ג, משניב וכה"ח שם, פס"ת אות י, וחזו"ע עמ' ל. תורת המועדים פכ"א ה"ז, משניב סק"ד, ובהערות איש מצליח שם).

קס. לאחר הקידוש - נוהגים לאכול ביצה, ואומרים "זכר לקרבן תנינה", ומברכים לפנייה "שהכל" ולאחריה "בורא נפשות". ויש שנהגו לאוכלה בתוך הסעודה, ולא מברכים לא לפנייה ולא לאחריה (ש"ע סי' תעג ס"ד, ורמ"א סי' תעג ס"ב, משניב וכה"ח שם, וחזו"ע עמ' לא).

ורחץ

קסא. כל דבר שטיבולו במשקה, צריך נטילת ידים. כלומר, האוכל מאכל שיש עליו רטיבות מאדו משבעה משקים, שם: יין, דבש דבורים, שמן זית, חלב, טל, דם, מים (וסימנך: יד שח"ט ד"ד), חייב ליטול ידיו בלי ברכה (ש"ע סי' קנח ס"ד).

קסב. אמנם יש ג' אופנים, שבהצטרף שנים מהם, אין צריך ליטול ידיו. ואלו הן: א. כשידיו אינן נוגעות במשקה. ב. כשהמאכל פחות מכזית. ג. כשהמשקה מבושל (עי' שכתבנו בהגב"י סוף סק"ד, ובהלכה ברורה סי"ג).

קסג. לאור האמור, תיקנו חז"ל ליטול ידיים קודם אכילת הכרפס, כיון שידיו נוגעות במשקה, ואין המשקה מבושל, ונמצא שדינו כדיון "דבר שטיבולו במשקה", שצריך נטילת ידיים בלי ברכה (ש"ע סי' תעג ט"ו, משניב וכה"ח שם, וע"ע בביה"ל ד"ה פחות מכזית, ובהלכה ברורה סי' קנב בבירור הלכה ס"ק יד. ודוק).

קסד. יזהר בנטילה זו ככל דיני נטילה לפת. ויזהר גם כן שלא לדבר בין הנטילה לאכילת הכרפס (משניב סי' קנב סק"ו, כה"ח סי' תעג ט"ק, קו, פס"ת אות כא, וחזו"ע עמ' לב. ועי' בפסקי תשובות אות כד, בשם הש"ח והיעב"ץ, שטוב שלא יפסיק דביבור שלא לצורך עד לאחר אכילת המרור, מפני שברכת הכרפס פוטר את המרור. ע"ש. ולפ"ז טוב להזכיר שלא לדבר שלא לצורך מנטילת הידים לכרפס עד לאחר אכילת הכורך. ומנהג טוב שלא ישיח שיחת חולין כלל כל הסדר. כן כתב הרב כ"פ החיים סי' תעג ט"ק קלג, בשם הש"ח וההיד"א והגר"ח פלאגי. ע"ש).

כרפס

קסה. טיבול הכרפס ואכילתו בליל פסח, הוא אחד מהדברים שתיקנו חכמים - כדי שיראו התיקנות שינוי וישאלו "מה נשתנה הלילה הזה" (משניב סי' תעג ט"ק כא).

קסו. נהגו לקחת דוקא את הירק הנקרא "כרפס" (סלרין), לרמוז ששנים רבוא ישראל עבדו בכרך (כרפס - אותיות ס' פרך), וכן לרמוז על כתובת הפסים שעשה יעקב ליוסף - שעל ידה נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים (משניב סי' יט, כה"ח סי' מט, וחזו"ע עמ' לב. וע"ש עוד טעמים).

קסז. לוקח מעט מהכרפס, פחות מכזית, ומטבלו במי מלח או בחומץ. ומברך "בורא פרי האדמה", וכיון שיש בו חולין כלל כל הסדר. כן כתב הרב כ"פ החיים סי' תעג ט"ק קלג, בשם הש"ח וההיד"א והגר"ח פלאגי. ע"ש).

קסה. טוב שישאיר מעט כרפס בקערה, כדי שיהיה סדר הקערה שלם עד לאחר אכילת מצה ומרור, כי יש בזה סודות גדולים (בן אבן חי ש"א פר' צו ה"ב, כה"ח סי' ק"ב, וחזו"ע עמ' מט).

יחץ

קסט. יקח את המצה האמצעית משלש המצות שבקערה, ויחצה אותה לשתיים, חלק אחד גדול, וחלק אחד קטן. [וטוב שיכוון לחצות החלק הגדול בצורת וא"ו, והחלק הקטן בצורת דל"ת]. ויבצע בידו, ולא בסכין, שכן דרכו של עני לבצוע ביד (ש"ע סי' תעג ט"ו, משניב וכה"ח שם, וחזו"ע עמ' מד והלאה).

קע. אחר הבציעה, יניח את החלק הקטן בין שתי המצות השלמות, ואת החלק הגדול יתן לאחד מן המסובים לשומרו לאפיקומן. ונהגו לעטוף את האפיקומן במפה, וזכר למה שכתוב "משארתם צורות בשלמותם על שכמם". [ויש שנהגו לחוטפו ולהחביאו וכו', והטעם מנהג זה כדי לעורר את הילדים שלא ישנו עד אחר אכילת האפיקומן]. ויש שנהגו שאחד מבני הבית, נושא את האפיקומן הצרור במפה על שכמו, ובני הבית שואלים לו "מאין באת", והוא עונה "ממצרים", וחוזרים ושואלים "ולאן אתה הולך", והוא עונה "לירושלים", ואומרים כולם "הלשנה הבאה בירושלים הבנויה" (ש"ע שם, משניב וכה"ח שם, פס"ת אות כו, וחזו"ע שם).

קעא. כמה טעמים נאמרו למה חוצים את המצה: א. המצה נקראת "לחם עוני", ועני דרכו בפרוסה, לכן אנו חוצים את המצה. ב. כדי שיראו התינוקות שינוי, כאילו אנו באים לאכול את המצה - ואינו אוכלים, וישאלו "מה נשתנה". ג. כדי לשמור חלק לאפיקומן, (שהוא זכר לקרבן פסח), שלא ישכח ויאכל הכל.

והטעם שחוצים דוקא את המצה האמצעית, מפני שברכת "על אכילת מצה" - שייכת עליה (ועני דרכו בפרוסה כאמור). ויש מי שכתב, שהמצה האמצעית רומזת על יצחק אבינו ע"ה, שאמר להקב"ה "פלגא עלי ופלגא עליך" (שבת פט), ולכן חוצים דוקא האמצעית (משניב וכה"ח שם, וס' צדקת יוסף).

מגיד

קעב. יאמר ההגדה בשמחה ובהתלהבות, ויכוון לקיים מצות עשה של "סיפור יציאת מצרים", וכן יכוון להוציא את כל השומעים ידי חובה והם יכוונו לצאת (משניב ר"ש תעג, וכה"ח סק"ג, ופס"ת אות ל, וחזו"ע עמ' מז-נז).

קעג. באמירת ההגדה נכון שלא להסב. וכן אסור לדבר בדברים שאינם מעניין הסדר, אלא אם כן לצורך גדול. ונכון להחמיר גם כן שלא לעשן סיגריות באמצע קריאת ההגדה. אבל לשתות משקים שאינם ממכרים - מותר מעיקר הדין, וההשכנוים מחמירים בזה (משניב סי' תעג סק"ד וסי' קנא, כה"ח סי' קלג וקנא, וחזו"ע עמ' י ועמ' נז, ובהערות איש מצליח למ"ב סי' תעג סק"ד).

קעד. מצות עשה מן התורה לספר ביציאת מצרים בליל פסח, שנאמר "ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים", ונאמר "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים". ועיקר המצוה היא לעורר את הילד שישאל מעצמו, שנאמר "כי ישאלך בנך", וילאו דוקא בנוסח של "מה נשתנה", אלא ועיקר הוא שהילד מתעורר מעצמו ושואל על השינויים, למה עושים כן ולמה עושים כן (משניב סי' תעג סק"ג וסי' תעג ט"ק כא). והטעם שציוותה אותנו התורה לספר דוקא דרך שאלה ותשובה, הוא: מפני "שעל ידי שאלה ותשובה - נקבע הענין בנפש הבן, כאשר הסיפור בא לו על ידי מבוקשו, כיון שהוקשה איזה דבר, וביקש למצוא טעם וכו', ועל ידי זה נקבע הענין בנפשו, ויתר ממה שיקבע הענין לו בהודעה בלבד בלי שאלה" (דרך פיקודין מצוה כא חלק המעשה אות ב). ולכן יתאמץ מאד להסב את תשומת לבו של הילד לכל השינויים שעושים בלילה הזה (כרפס יחץ, סילוק הקערה, מזיגת כוס שני, ועוד), כדי שהילד יתעורר מעצמו לשאול, ואז יענה לו בסיפור יציאת מצרים, ("עבדים היינו וכו', שזה בעצם התשובה ל"מה נשתנה", וצריך להסביר לילד איך זה עונה על שאלותיו), ומכל מקום גם אם הילד לא שאל מעצמו, יתפור לו כיד ה' הטובה עליו, לפי הבנתו של הילד. ויתמקד לבאר את ההגדה בשפה המובנת גם לילדים, ויחייב בסיפור יציאת מצרים עצמו - על סדר ההגדה, ולא כפולסים ווארטים למיניהם - שאינם מקיימים בזה סיפור יציאת מצרים. ומאידך, יכול האבא רק לפרש את ההגדה כמו שצריך - ומקיים בזה מצות סיפור יציאת מצרים בצורה המהודרת ביותר (ש"ע ורמ"א

סי' תעג ט"ו ט"ז, ומשניב וכה"ח שם, ומשניב סי' תעג סק"ג, ופס"ת אות יד, וחזו"ע עמ' נה-נז).

קעה. גם הנשים חייבות בסיפור יציאת מצרים. וקצת כתבו הראשונים ז"ל, שריבוי הסיפור ביציאת מצרים, צריך שיהיה אחר גמר הסדר, אבל בתוך ההגדה לא ירבה לספר יותר מדאי, כדי שלא יישנו התינוקות. [ומה גם שלכתחילה צריך לסיים הסדר קודם חצות הלילה]. ולכן, בעת קריאת ההגדה יחייב מעט בסיפור יציאת מצרים, ואחר גמר הסדר ירבה בסיפור יציאת מצרים כיד ה' הטובה עליו (כן כתב הריטב"א בהגדה שלו. וכן מובאר בש"ע סי' תעג ט"א, ובמשניב סק"ג ובשע"צ סק"ב, ובחזו"ע עמ' נו. וע"ע בש"ע סי' תעג ט"א ובאחרונים שם).

קעז. בעל הבית וכל המסובים עמו מגביהים ביחד את הקערה עם כל מה שעליה. ויש שנוהגים להגביה רק את המצה הפרוסה, ואומרים "הא לחמא עניא" וכו'. ולאחר מכן מניחים את הקערה בסוף השלחן - כאילו כבר אכלו, כדי לעורר את התינוקות, שיראו עוד שינוי, וישאלו "מה נשתנה", ואז יענו להם שאינם רשאים לאכול - עד שנספר ביציאת מצרים. ויש שלא נהגו להסיר את הקערה, אלא רק מצוה לבני ביתו להסירה, אע"פ שאין מסירים אותה בפועל. ויש שנהגו לכסות את הקערה במקום ההסירה (ש"ע סי' תעג ט"ו, ומשניב וכה"ח שם, פס"ת אות כח, וחזו"ע עמ' מז).

קעח. אחר אכילת מצה עניא, מוזגים כוס שני (שינוי נוסף כדי שישאלו התינוקות). ואומרים "מה נשתנה". ומחזירים את הקערה למקומה, ומגלים

את המצות, ומתחילים באמירת ההגדה "עבדים היינו וכו'" (ש"ע סי' תעג ט"ו, משניב וכה"ח שם, וחזו"ע עמ' נד). **קעט.** כשמגיע ל"והיא שעמדה לאבותינו" - יכסה את המצות, ויאחז הכוס בידו, ויאמר "והיא שעמדה" עד "מציילנו מידם". ויניח הכוס בידו, ויגלה המצות, עד "לפיכך אנחנו חייבים להודות" - שאז מכסה המצות שוב, ואוחז הכוס בידו, ואומר "לפיכך" עד "גאל ישראל", ואז שוחים כוס שני בהסיכה. ונהכלל בזה - שתמיד לפני שאוחז את הכוס, מכסה את המצות, כדי שלא יראה הפת בושתן (ש"ע סי' תעג ט"ו, משניב וכה"ח שם, וחזו"ע עמ' נז).

קפ. כשמגיע לפסיקה "ובמופתים" - יאחז הכוס בידו, ויביאו לפניו כלי שבור או חד פעמי, וישפוך מן היין שבכוס לתוך הכלי ט"ז פעמים, ואלו הם: ג' פעמים - כשאומר "דם", ואש, ותמרות עשן, י' פעמים - כשאומר עשר המכות, ועוד ג' פעמים - כשאומר "דצ"ך, עד"ש, באח"ב", ובמילה "באח"ב" - ישפוך כל היין שבכוס, הרי סך הכל י"ז פעמים, (כנגד שם "והי"ך"). ואת היין שבכלי - ישפוך לתוך הכיור, ואת הכלי יזרוק. וישטוף ידיה את הכוס, ויחזור וימוזגו לכוס שני, וימשיכו בקריאת ההגדה (רמ"א סי' תעג, משניב וכה"ח שם, פס"ת אות לא, וחזו"ע עמ' נח).

קפא. כשאומר "פסח זה שהיו אבותינו אוכלים" - יסתכל על הרוזע, (אבל לא וגיבורה, שלא יהיה נראה כאילו מקדישו לפסח). וכשאומר "מצה זו שאנו אוכלים" - יגביה המצה האמצעית הפרוסה. וכשאומר "מרור זה שאנו אוכלים" - יגביה המרור (ש"ע ורמ"א סי' תעג ט"ו, משניב וכה"ח שם, וחזו"ע עמ' נח).

קפב. כשיגיע לפסיקה "לפיכך אנחנו חייבים" - יכסה המצות, ויאחז הכוס בידו ויגביהו, ויש נוהגים לעמוד, וכן נכון לעשות. ומברך ברכת אשר גאלנו עד "גאל ישראל", ושותה הכוס בהיסכה (ש"ע ורמ"א סי' תעג ט"ו, ואחרונים שם, וחזו"ע עמ' נט).

רחצה

קפג. נוטלים ידיים לסעודה, ומברכים "על נטילת ידיים" (ש"ע סי' תעג ט"א, ועי' משניב וביה"ל וכה"ח שם, וחזו"ע עמ' סב).

קפד. מנטילה זו - ראוי ונכון שלא לדבר בדבר שאינו מענין הסעודה עד לאחר אכילת הכורך, אבל בדברים שהם מענין הסעודה - מותר לכתחילה (ש"ע סי' תעג ט"א, ומשניב וכה"ח שם, וחזו"ע עמ' קא, ותורת המועדים פכ"ב ה"ב ופכ"ג ה"ד. וע"ע מש"כ לעיל סעיף קסד).

מציא-מצה

קפה. מצות עשה מן התורה לאכול כזית מצה בליל פסח. ומצוות צריכות כוונה. וכן צריך בעל הבית לכוין להוציא את כל המסובים בברכותיו, וצריכים המסובים לכוין לצאת י"ח (ש"ע סי' תעג ט"א וס"ד, ומשניב וכה"ח שם, וחזו"ע עמ' סח).

קפו. שיעור כזית - יש אומרים לקחת כ-30 אומרים 18 גרם, ונוהגים להחמיר לקחת כ-30 גרם משום מה שנשאר בין השיניים (לדעת מרן הש"ע בסי' תפז - שיעור הכזית הוא כחצי ביצה, דהיינו כ"ז גרם. אבל הרב שבח פסח דיני המצה אות ח, האריך להוכיח שדעת הר"ף הרמב"ם והרא"ש - ששיעור הכזית הוא כשליש ביצה, דהיינו י"ח גרם. והרב חזון עובדיה עמ' עג, הכריע, לדכתחילה יקח קצת יותר מכ"ז גרם מפני שנשאר קצת בין השיניים, אך זקן או חולה שאינם יכולים לאכול כ"ז גרם - יש להקל להם בשיעור י"ח גרם ולא יברכו ע"ז. ע"ש).

קפז. בעל הבית אוחז את שלש המצות בידו, (ויש שנהגו לנשק המצות משום חיוב מצוה), הפרוסה בין שתי השלמות, [נשתי השלמות - כנגד לחם משנה, והפרוסה - כנגד לחם עוני], ומברך ברכת "המוציא", ושומט את התחתונה מידו - כך שנשאר בידו רק העליונה והפרוסה, ומברך "על אכילת מצה", ובצוע משתיים - כזית מכל אחד, וטובל במלח, ואוכל בהסיכה. ונזכר שלפני הנטילה יכינו כבר הכזיתות לפני המסובים, ואחר שיברך בעל הבית - יטעם מעט, ואחר כך יחלק מעט מן המצות לכל המסובים, ואחר כך יאכלו כולם המצות בהסיכה (ש"ע סי' תעג ט"א, ומשניב וכה"ח שם, פס"ת אות ב, וחזו"ע עמ' סה-סז).

קפח. בעל הבית (שהוא בוצע על המצות שבקערה), צריך לאכול מציא-מצה ב' כזיתות (גרם 60-65), אבל שאר המסובים שאינם אוכלים מן המצות שבקערה - די להם בכזית אחת (כ-30 גרם). וגם בעל

הבית אם קשה לו, רשאי לאכול רק כזית אחת (חצי כזית מהעליונה, ועוד חצי כזית מהפרוסה), ונכון שיאכלו כ-36 גרם – שיש אומרים שזהו שיעור ב' כזיתות (ש"ע סי' תעה ס"א, משנ"ב ס"ק ט-יא וביה"ל ד"ה כזית, וחז"ע עמ' סה). ועי' בארחות רבינו ח"ב עמ' ע – שהחזון איש היקל בזה לכתחילה אפי' לבגדי' ליקח רק כזית אחד).

קפט. צריך לאכול את המצה (כל כזית) ב"תוך כדי אכילת פרס", והיינו לכתחילה ארבע דקות, עד שבע וחצי דקות. וצריך ללעוס את המצה היטב – כדי שירגיש טעם מצה, ואחר כך יבלע. ובדיעבד גם אם בלע המצה בלי ללעוס – יצא. ואין צריך לבלוע את כל הכזית ביחד (ש"ע סי' תעה ס"ג וס"ו, משנ"ב שם סק"ט, שעה"צ סי' תעג סק"ס). ועי' בארחות רבינו ח"ב עמ' ע – שדעת החזון איש דלכתחילה סגי בשיעור כדי אכילת פרס. וכן פסק הרב חזון עובדיה עמ' סו).

קצ. צריך לאכול המצה בהיסבה. ואם אכל בלא היסבה, צריך לחזור ולאכול בהיסבה (לכל הפחות כזית אחת). ונשים ששכחו להסב, אינן צריכות לחזור. ולכן טוב ונכון שלפני האכילה, ירמוז להם בעל הבית להסב (עיין לעיל בדיני קדש סעיף קנ"ו, וביה"ל סי' תעב ס"ז, ובחז"ע עמ' סח).

קצא. משעה שבירך המוציא ועל אכילת מצה – לא ידבר כלל עד שיסיים לאכול לפחות כזית אחד (עי' לעיל בדיני רחצה סעיף קפ"ד, ובחז"ע עמ' סח).

קצב. לכתחילה צריך להזהר מאד לאכול את המצה לפני חצות הלילה, ובדיעבד שעבר חצות הלילה – יאכל בלי לברך "על אכילת מצה", אלא רק ברכת "המוציא", וכן לא יברך על המרור (משנ"ב סי' תעג סק"ו, כה"ח סק"י, וחז"ע עמ' פ"א).

מרור

קצג. מרור – הוא החסה, והוא המין המהודר ביותר ממיני המרור, (ואע"פ שתחילתו מתוק, סופו מר, כמו עבודת מצרים). ויוצאים בו ידי חובה אפילו כשהוא מתוק. וגם האשכנזים שבחז"ל נהגו לקחת "חריון" (תמך) למרור, הוא משום שלא היה מצוי אצלם חסה, אבל בזמנינו שהחסה מצויה לכל, גם האשכנזים צריכים לשנות מנהגם – ולקחת דוקא חסה שהיא עיקר המצוה (ש"ע סי' תעג ס"ה, משנ"ב וכה"ח שם. וכ"כ בפסקי תשובות סי' תעג אות י"ח בשם גדולי הפוסקים. והגאון חכם צבי סי' קיט, היה קורא על ה"חריון", יסכה ואין בה מצוה). וכ"כ הרב חזון עובדיה עמ' צב-צה).

קצד. יקח כזית מרור (כ-30 גרם), וישקענו בחרוסת (זכר לט"ו), וינער החרוסת מעליו – כדי שירגיש טעם מרור. ויכוין לצאת ידי חובת אכילת מרור. ויברך "על אכילת מרור", ויאכלנו בלי היסבה, (ואם אכלו בהיסבה – יצא י"ח). ואין מברכים עליו "בורא פרי האדמה", משני טעמים: א. שנפטר באכילת הכרפס. ב. משום שהוא בתוך הסעודה (ש"ע סי' תעה ס"א, משנ"ב וכה"ח שם, וחז"ע עמ' פט).

קצה. צריך ללעוס היטב את המרור בפיו, ואחר כך לבלוע. אבל אם בלע המרור בלי ללעוס – לא יצא ידי חובתו. וצריך לאכול ב"תוך כדי אכילת פרס" (ש"ע סי' תעה ס"ג, משנ"ב וכה"ח שם. ועיין לעיל בהלכות מוציא-מצה אות קלא).

קצו. זמן אכילת המרור – הוא לפני חצות הלילה, ובדיעבד שעבר חצות הלילה – יאכלנו בלי ברכה (משנ"ב סי' תעג סק"ו, וחז"ע עמ' ק).

כורך

קצז. יקח כזית (כ-30 גרם) מן המצה התחתונה שבקערה, וכזית (כ-30 גרם) מן המרור, וכורכם ביחד, וטובלם בחרוסת, וא"צ לנער החרוסת. ואומר "זכר למקדש כהלל" וכו', ואוכלם בהיסבה. ואם שכח להסב באכילת הכורך וקשה לו לאכול שוב, א"צ לחזור (ש"ע סי' תעה ס"א, משנ"ב וכה"ח שם, פס"ת אות ו, וחז"ע עמ' ק-קא).

קצח. מי שקשה לו לאכול בכורך כזית מצה וכזית מרור, די שיקח כ-20 גרם מצה ו-20 גרם מרור. ואם גם זה קשה לו, מספיק שיקח מעט מצה עם מעט מרור, כיון שאכילת הכורך היא רק זכר בעלמא (ש"ת חזון עובדיה סי' מב).

שלוח-עורך

קצט. יערוך שלחנו, ויסעד לבו בשמחה, ויכוין לקיים מצות "ושמחת בחגך". ומצוה לאכול בשר ודגים (ודוקא בשר מבושל, אבל בשר צלי – נהגו שלא לאכול בלי ספס). ויזהר שלא ימלא כרסו, כדי שיוכל לאכול האפיקומן לתיאבון (ש"ע ורמ"א סי' תעג ס"א, משנ"ב וכה"ח שם, וחז"ע עמ' קג, ותורת המועדים פכ"ו).

ר. אין צריך להסב בסעודה, והמחמיר להסב – הרי זה משובח (רמ"א סי' תעב ס"ז, משנ"ב ס"ק כג, כה"ח סק"ג, וחז"ע עמ' קג).

רא. נוהגים לאכול בסעודה "ביצה", (לרמז "דבש רחמנא למיפרק יתנא בורע נטויה"), וקודם אכילתה אומרים "זכר לקרבן חגיגה". ויש נוהגים לאוכלה בתחילת הסעודה (לפני כל המאכלים), ויש נוהגים באמצע הסעודה, ויש נוהגים בסוף הסעודה. ויש שנהגו לאוכלה מיד אחר הקידוש (ומברכים אחריה נפשית). ונהרא נהרא ופשטיה (עיין בזה לעיל בדיני קדש סעיף קס).

רב. מצוה לומר דברי תורה בסעודה, ויש נוהגים לקרות בסעודה משניות פסחים ומאמר הוזה"ק (נדפס במחזורים). ומכל מקום יזדרזו בסעודתו, כדי שיספיק לגמור ההלל לפני חצות הלילה (חזון עובדיה עמ' קיד, ותורת המועדים פכ"ו ה"ט).

צפון

רג. בגמר הסעודה, יקח המצה שהצניע לאפיקומן, (ואם לא מצא – יקח כזית ממצה שמורה אחרת), ויאכל ממנה כזית בהיסבה, וקודם שיאכל יאמר: "זכר לקרבן פסח הנאכל על השובע". ולכתחילה יזהר לאכול האפיקומן לפני חצות הלילה. [ומצה זו נקראת "אפיקומן", מלשון "אפיקן מן", כלומר הוציאו מיני מתיקה – שאסור לאכול אחריו כלום] (ש"ע סי' תעג ס"א, משנ"ב וכה"ח שם, וחז"ע עמ' קו-קט).

רד. יש נוהגים לאכול ב' כזיתות באפיקומן, אחד זכר לקרבן פסח, ואחד זכר למצה הנאכלת עמו. והמחמיר בזה – תבא עליו ברכה, (ודי ב-36 גרם) (משנ"ב סק"א, כה"ח סק"א, וחז"ע עמ' קז).

רה. אם שכח להסב באכילת האפיקומן, וקשה לו לאכול שוב, אין צריך לחזור (משנ"ב סק"ד, וחז"ע עמ' קח).

רו. אסור לאכול שום דבר אחר אכילת האפיקומן. אבל לשתות מים, ושאר משקים שאינן משכרים, מותר. וכן מותר לעשן למי שרגיל בזה (ש"ע סי' תעה ס"א, משנ"ב סק"ו, וחז"ע עמ' קיב).

ברך

רז. מוזגים "כוס שלישי", וצריך לשטוף הכוס ולהדיחו אפילו הוא נקי. ונוטלים ידיים למים אחרונים (וידקדקו למזוג קודם כוס שלישי, ורק אח"כ לעשות מים אחרונים, כדי שלא יהיה הפסק בין מים אחרונים לברכת המזון). ויאחזו הכוס בידו הימנית, ויגביהו טפח, ויברך ברכת המזון. וצריך להזהר שלא להסב בעת שמברך (ש"ע סי' תעג, ואחרונים שם. וכ"פ החז"ע עמ' קיד-קטז).

רח. אחר ברכת המזון, מברך על הכוס השלישי "בורא פרי הגפן", וצריך לכוין בברכה זו לפטור גם כוס רביעי, ושתוהו בהיסבה. ואם שכח להסב, צריך לחזור ולשתות שוב בלי ברכה (שם).

הלל

רט. מוזגים "כוס רביעי", וגומרים עליו את ההלל. ונוהגים למזוג גם כן כוס לאליהו הנביא. ונוהגים לפתוח הדלת לפני שמתחיל "שפוך חמתך". וצריך לומר את ההלל בשמחה ובהתלהבות. ויש נוהגים לעמוד, והמחמיר תע"ב (ש"ע סי' תפ, ואחרונים שם, וחז"ע עמ' קיז והלאה).

רי. צריך לאחזו את הכוס בידו בעת קריאת ההלל. ואם קשה לו לאוחזו בידו כל ההלל, יניחנו לפניו, ויאחזנו בברכת "יהללוך" (שם).

ריא. מצוה לזמן בהלל. כלומר, שיהיו שם שלשה אנשים גדולים, והגדול שבהם יאמר: "הודו לה' כי טוב", והם עונים אחריו: "כי לעולם חסדו" וכו' (רמ"א סי' תעג, ואחרונים שם, וחז"ע עמ' קכג).

ריב. יזהר לכתחילה לסיים את ההלל לפני חצות הלילה, וכן את שתיית הכוס הרביעי. ומכל מקום אם נתאחר עד אחר חצות הלילה, יכול לומר ברכת יהללוך (רמ"א סי' תעג ס"א, משנ"ב סק"ו, וחז"ע עמ' קכד).

ריג. אחר שגמרו ההלל, שותים הכוס הרביעי בהיסבה. ויזהרו לשתות רביעית בבת אחת – כדי שיוכלו לברך "על הגפן". ואם שכח להסב, צריך לחזור ולשתות בהיסבה (ש"ע סי' תפ, ואחרונים שם, וחז"ע עמ' קכה-קכו).

נרצה

ריד. ירצה ה' פעלו ותהי משכורתו שלימה מעם ה', שעשה הסדר כהלכתו. ונוהגים לשיר פיוטים שונים אחר גמר הסדר, כמו "חד גדיא", ו"אחד מי יודע". ויש נוהגים ג"כ לקרות שיר השירים (כה"ח סי' תפ סק"י-ג, וחז"ע עמ' קכו).

רטו. חייב אדם לעסוק בהלכות פסח ולספר ביציאת מצרים עד שתחטפו שניה (ש"ע סי' תפא ס"ב). ומכל מקום אם מרגיש בעצמו שהעייפות נופלת עליו, הרי זה כאילו חטפתו שינה, ורשאי לילך לישן, ובפרט אם יודע בעצמו שעל ידי מניעת השינה יקשה עליו לקום למחרת לתפילה בזמנה (חיים לראש דק"ה ע"ב, וחז"ע שבת ח"ב עמ' ריז בהערה, ופסקי תשובות סי' תפא ס"ב).

סת"ם למהדרין

• כל סוגי הסת"ם (ספרי תורה, תפילין, מחזורות, מגילות, פיוטוס הקטורת, ועוד).
• כל סוגי הכתבים (ספרדי, אשכנזי, חב"ד).

• בדיקות של תפילין ומחזורות.
• שיפוץ וחינוך בתי התפילין והרצועות.

להזמנות: 052-7142437 (יעקב ראש)

העלון מוקדש להצלת:

חני חנינה בת דליה וכל יוצאי חלוציה לעילוי נשמת:

מנן הראש"ל הגאון רבי מרדכי צמח בן מויל טוב וצ"ל, הגאון רבי יעקב חי בן מרגלית וצ"ל, רחל בת מרים, נוריה נורית בת עזיה, אכרהם בן שרה, נתנאל בן שמחה, עזיה בת צ'חלה, שלמה בן סלחה, חנינה בת חביבה, יוסף בן ורה, אמה בת שושנה, ר' יחיאל מיכל בן מרים, אור בן נעמה, ולעילוי נשמות כל מתי עם ישראל